

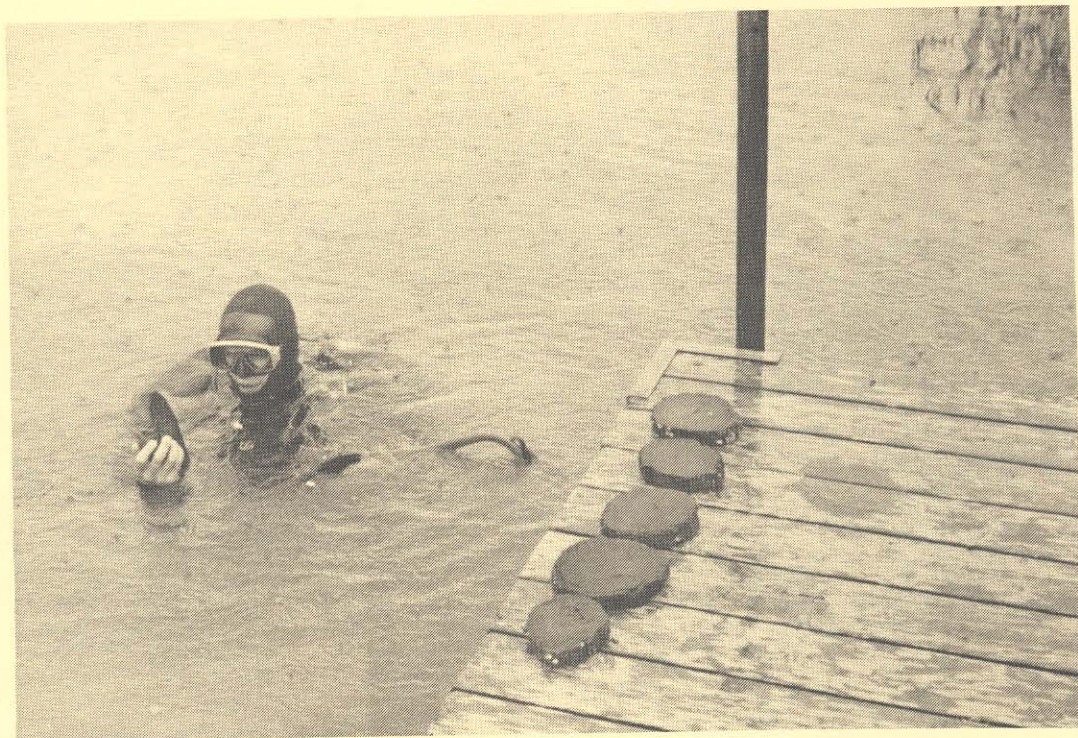
ÅRSKRÖNIKA

HÖLÖ MÖRKÖ HEMBYGDSFÖRENING

1999

25-ÅRSJUBILEUM!
1975
2000

Bilden från Pålsundsskriften

*Hembygdsvöreningen går till
botten med det mesta!*

*Omslaget visar Hölös gamla centrala delar, vilka från
medeltiden fram till järnvägens tillkomst 1913, var Hölö
centrum. Framsidan visar det tidigare ålderdomshemmet med
Kyrkskolans byggnader i bakgrunden samt hembygds-
föreningens verksamhetslokaler.
Baksidan visar kyrkan med Klockaregården.
Omslaget är utfört av hölökonsnären Lenny Clarhäll.*

Innehållsförteckning

Ordföranden har ordet	sid 1
Hölö Mörkö Hembygdsför. 25 år	3
Brottshistoria vid Gräffstasjön	8
Torpet Mosstugan	11
"Pluskas Häla"	14
"Inte bara trollen"	17
Den gamla eken	18
Helleby bod	20
Lanthandel 1907	24
Vem var fotografen?	26
Broby skola 1903	28
Eneboda skola på Mörkö	29
Livet på landet	30
1899 - 1999	32
Resa med X2000	33
Gumskyrkan på Mörkö	35
Verksamhetsberättelse	37
25-årsfest på Tullgarn	43
Försäljning av skrifter	44

Bilagor som medföljer krönikan:
Verksamhetsprogram för år 2000
Inbjudan till årsmöte
Inbet.kort årsavgift 2000

*Ett stort tack till alla som bidragit med material
i ord och bild till denna Årskrönika!*
Redaktionen

Ordförande Carl Eric Jonsson

Det gångna årets verksamhet har, liksom åren dess för innan, präglats av arbetet att förnya och iordningställa våra lokaler i Kyrkskolan. Nödvändigt är dock att detta, i och för sig viktiga arbete, inte blir ett självändamål. Därför är det glädjande att kunna informera våra medlemmar något om vad en funktionell Hembygdsgränd under året har betytt för föreningen.

Kulturstipendium.

Vi har erhållit ett kulturstipendium på 15.000:- från "Längmanska Fonden", vilka pengar skall användas för att iordningställa och dokumentera de äldre böcker som vi övertagit från Kyrkan. Dessa förvaras och vårdas nu i Hembygdsgränden och är tillgängliga för våra medlemmar och intresserade skolungdomar.

Mera kulturpengar!

En gammal takspånshyvel från seklets början har under många år förvarats i en lada på Mörkö. Den har, av allt att döma, ursprungligen tillhört Hörningsholms Slottsförvaltning. Alfons, Torsten och Hugo har reparerat och gjort en grundlig översyn, varför maskinen nu åter är funktionsduglig. Återstår att hitta en lämplig motor och uppställningsplats.

Vi är mottagliga för ideér!

Kulturstipendiet på 1.200:- kommer från Bildningsförvaltningen. Vi tackar och bugar!

Mera kultur!

Som kulturarbetare kan vi också glädja oss åt att fem av våra skrifter upphöjts till läromedel
forts. nästa sida.

inom Hölöskolans läroplan i ämnet "Hembygds-kunskap". Alla skolans elever erhåller ett exem-plar som får behållas efter terminens slut. En ära för oss och en förnuftig lösning på sam-arbetet mellan skola och Hembygdsförening.

Studiecirkeln

som under två år samlat uppgifter om Pålundet har nu producerat en mycket fin skrift som redan sålts i 200 exemplar! Denna studiecirkel i Hembygdsföreningen kommer nu att koncentrera sig på "Mörkö's bosättningar och torp", förr och nu.

Intresserade är välkomna att lära och eventu-ellt dela med sig av sitt kunnande.

Mycket annat har hänt

och fortsätter att hända. Lantbruksutställningen skall få ett "lyft" i förbättrade lokaler. Ytterli-gare en toalett, med handikapputrustning, iord-ningställs för närvarande.

"Skolsalen" och "Hejstasnickarna" på övervå-ningen har förbättrats och kan beses på års-mötet, liksom "Blå salen", där tavelutställning sker.

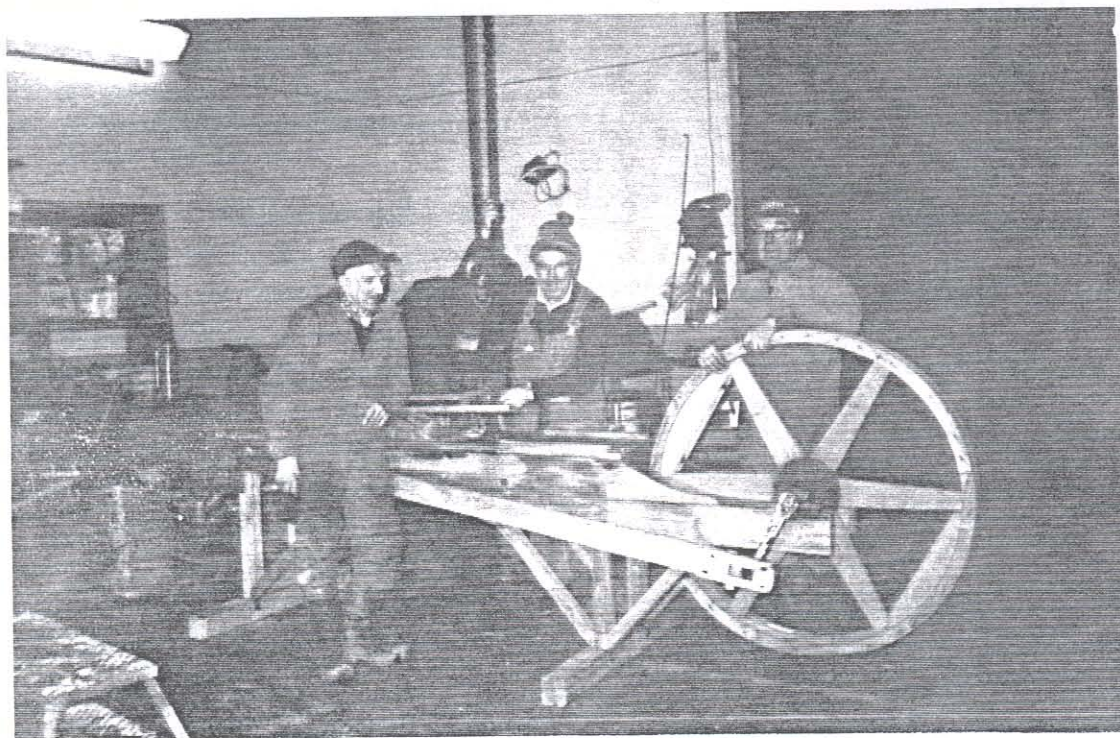
Projektanställda.

Våra vänner Hasse, Sven Erik och Lennart har varit förutsättningen för att vi hunnit med så mycket detta år. Deras entusiasm och kunnande har varit en stor tillgång och en källa till trivsel, vilket många av medlemmarna framhållit.

De har nu fått ett förnyat förordnande för hela år 2000!

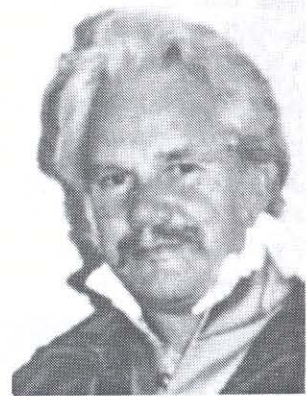
Vi tackar Arbetsförmedling och övriga berörda instanser för detta och inser, att de liksom vi, varit nöjda med arrangemanget.

Bilden visar takspånshyveln från Mörkö

Hölö hembygdsförening 25 år den 9 juli 2000

Ivar Högström, föreningens ordförande de första 12 åren berättar

Hölö hembygdsförening bildades 1975 och är således en relativt ung förening. Föreningen såg med nutidens ögon på hembygdsverksamheten och försökte skapa aktiviteter som fyllde ett behov för alla orsbor i dagens samhälle.

Så här började vi

Hembygdsverksamheten startade med att en enkät sändes till alla gårdar med förfrågan om känd gårdshistoria. Med detta som grund startade ett antal intresserade Hölöbor en studie-cirkel 1966 med artikelförfattaren som cirkelledare. Eftersom Hölö är en gammal jordbruksbygd var det naturligt att cirkeln började med att träffas på de olika gårdarna inom socknen. Därigenom kom det fram en gårds- och sockenhistoria som för många var helt okänd. Efter 9 års cirkelverksamhet var det dags att bilda en hembygdsförening som kunde tillvarata och nyttja materialet från cirkelverksamheten och föra hembygdsforskningen vidare. Den nionde juli 1975 bildades ”Hölö hembygdsförening”. Representanter för Mörköområdet diskuterade om Mörkö skulle bilda en egen förening varför de ville att vi skulle avvakta med att kalla föreningen för Hölö Mörkö hembygdsförening.

Startade med vind i seglen

Föreningen fick en rekordsnabb start på grund av de många årens cirkelverksamhet. Redan under det första året hade föreningen över 200 medlemmar. Flertalet av dessa var mycket intresserade och aktiva.

Aktiviteter som fångade intresse

Föreningen började redan första året med aktiviteter som kunde fånga intresset hos en bred allmänhet. Föreningen väckte liv i den gamla Hälsobrunnens verksamhet vid Åby-Hälsobrunn i Hölö, genom att arrangera en naturtrogen ”Brunnslivsdag”. Ett antal medlemmar hade klätt sig i 1800-tals kläder för att skapa rätt miljö, där dansades till mässingsoktett, arrangerades brunnsdrickande och grötlunk med korum samt andra typiska brunnslivsverksamheter. Så var föreningsverksamheten igång på allvar.

Hölö historia i bitar

En av föreningens största ambitioner var att levandegöra bygdens historia så att den fångar intresset och lever kvar i minnet. Därför serverades bygdens historia bit för bit. Redan från början följde föreningen upp sina aktiviteter genom att ordföranden sammanställde en skrift över de ämnen som under året tagits upp. För att öka samhörighetskänslan mellan medlemmarna utarbetades ett föreningsemlen, med symbolvärde för Hölöbygden och föreningsverksamheten. En ordförandeklubba tillverkades av material från de gamla sägenomspunna fruktträden på Ledarön.

Medlemmar i 1700-talsdräkter för att skapa rätt miljö vid Tullgarnsdagen 1977.

F.v. Marita Ström, Ingmar Carlsson (kassör), Gudrun Carlsson, Olle Ström, Maj-Britt Ström (sekreterare) Inga-Britt Högström och Ivar Högström

Årstema

Föreningen arbetade redan från början med "Årstema". På så sätt kunde område efter område av bygdens historia arbetas igenom, med alla medlemmar engagerade. Följande årstema behandlades:

- **Åby hälsobrunn i Hölö** med skriften **Hölöpasset med Åby hälsobrunn.**
- **Tullgarn i Hölö historia** med skriften **Det äldre Tullgarn i Hölö historia.**
- **Kyrkskolan 100 år** med skriften **Kyrkskolan 100 år eller en sockenskolas historia.** Året avslutades med en stor utställning på detta tema.
- **Hölö gårdar och torps historia.** En stor utställning arrangerades med det omfattande material som föreningen disponerar över inom detta område.
- **Hölö forntidshistoria** en mycket omfattande utställning arrangerades med framforskat material om Hölös ursprung och forntidshistoria.
- **Hölö kyrkors och Mörkö kyrkas historia.** En omfattande utställning arrangerades över Hölö och Mörkö kyrkors historia och skriften **Hölöprosten Scharff och rysshärjningarna 1719** framställdes och gavs ut.
- **Hölö under 1900-1930 – med järnvägens och nuvarande centralorts tillkomst.** Året avslutades med en stor utställning över detta ämne.

Återkommande arrangemang

Varje år arrangerade föreningen i samarbete med slottsförvaltningen på Drottningholm en Tullgarnsdag. Vissa år med stora arrangemang inom och utanför slottet. Alla arrangemang avslutades med dans på Tullgarns brygga som lövades med björkar, en gammal tradition på orten. Tullgarns värdshus deltog alltid i arrangemangen.

Hembygdsdräkt

För att öka intresset hos alla som var intresserade av bygdens klädhistoria bildades en grupp med 17 medlemmar fördelade geografiskt i bygden. Dessa skulle forska i alla hem efter gamla kläder som sedan skulle ligga till grund för en hembyggsdräkt för Hölöområdet. Efter fem års arbete hade föreningen en mycket vacker hembyggsdräkt klar för invigning 1982. Eftersom det inte fanns någon enhetlig klädtradition baserades Hölö hembyggsdräkt på den av Drottning Victoria skapade Tullgarnsdräkten med gamla Södermanlandstraditioner, som från Victorias dagar använts i Hölö som bygdedräkt. Eftersom det på Mörkö fanns en bygdedräkt med traditioner från början av 1800-talet, beslutades att det skulle finnas två hembyggsdräkter för Hölö och Mörköbygden.

De först färdigställda 8 hembyggsdräkterna på Tullgarn den 3 juli 1982.

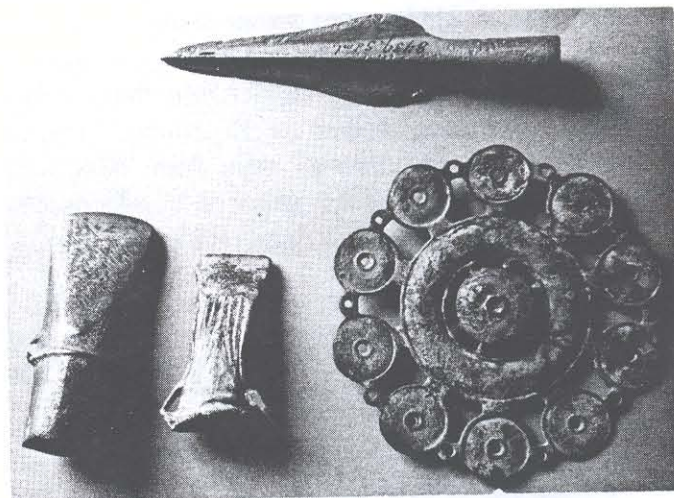
F.v. Vera Gustafsson, Karin Jansson, Marita Ström, Gudrun Carlsson, Christina Olsson, Ann Nilsson, Barbro Andersson och Gun Andersson.

Hölö hembyggsdräkt inviges genom att ordförande Ivar Högström hänger ett invigningsband över Gudrun Carlssons dräkt.

Fornminnesverksamheten

Föreningen hade redan från början en fornminnesverksamhet och en aktiv fornminnesforskning eftersom detta intresserade många. Efter några år bildades en fornminnesgrupp som mera koncentrerat skulle arbeta med detta. Gruppen har varit mycket aktiv och ett stort antal ortsbor har intresserat sig för fornlämningar, vilket resulterat i att många tips om fasta fornlämningar och lösfynd strömmat in. Föreningen har också med framgång deltagit i arkeologiska utgrävningar vid Österby gravfält och Övre Hölo kyrkoruin.

*Bronsföremål från Hölo
sammanställning av lösfynd och
från Historiska museét
foto: Christer Johansson*

Arbetsgrupper

För att aktivera och engagera alla ortsbor arbetade föreningen med olika arbetsgrupper, som fångar in medlemmar med intresse för vad respektive grupp arbetar med. Förutom tidigare nämnda **Fornminnesgruppen** och **Klädforskningsgruppen** verkade också en **Torpinventeringsgrupp**, en **Kulturaktivitetsgrupp** och en **Väv- och sömnadsgrupp** för hembygdsdräkterna.

Donationer

Hölo hembygdsförening har haft förmånen att få mottaga flera historiskt värdefulla donationer. En av dessa bildar nu en permanent utställning över tre generationer bysnickare, de s.k. "Hejstasnickarna" inrymd på övervåningen i Kyrkskolan.

Hembygdsgård

Hölo hembygdsförening fick redan från början gott stöd från Södertälje kommun med verksamhetsbidrag. Föreningen ökade snabbt från första årets 200 medlemmar till över 500 medlemmar, vilket innebar att närmare var tredje ortsbobor var med i föreningen. Föreningen har genom kommunens hjälp utmärkta verksamhetslokaler i den mer än 100-åriga Kyrkskolan, Hölos första sockenskola. Kyrkskolan som ligger mitt emot Hölo kyrka mitt i det område som från medeltiden fram till järnvägens tillkomst 1913 var Hölos centrala delar, var idealisk som hembygdsgård. Ett problem har varit att skolan måste upplåtas till dagbarnskoloni tre månader varje sommar, vilket innebar att allt material måste flyttas ut och in varje år. Föreningen kunde dock förhandla sig till att få disponera Kyrkskolans alla lokaler till hembygdsgård fr.o.m. 1984. Nu hade föreningen möjlighet att förverkliga planerna på en permanent utställning över Hölo Mörkö lokalhistoria som undervisningsgrund för skolbarnen och tillgänglig för ortsbor och turister året om.

Övriga aktiviteter

Föreningen bedrev en mycket bred verksamhet utöver den historiska sidan omfattande, dans av olika slag, lokalhistorisk musikhistoria och fotoverksamhet. Föreningen har även tillsammans med Södertälje teateramatörer och Södertälje spelmannslag arbetat fram en historisk teaterpjäs från Hölö historia under 1700-talet "**Klockarens vackra Karin**" eller **Skottet vid kyrkan** och hoppades föreningen att med detta få igång en teatergrupp i Hölö. Forskning om lokalhistorisk konst och författarverksamhet har föreningen ägnat mycket tid åt under flera år och en mycket omfattande utställning "**Hölö Mörkö konstnärer och författare**" utformades i kyrkskolan under medverkan av Södertälje kulturförvaltning och lokala konstnärer. Utställningen fick besökande från stora delar av Sverige och refererades i riksradios kulturprogram, rikstidningar samt lokalradiostationer och lokaltidningar.

Varma välgångsönskningar

Det är med glädje jag kunnat konstatera att föreningen fortsatt att var aktiv och engagerande i samma anda som under de ovan beskrivna 12 åren. Inför 25-årsdagen den 9 juli framför jag mina gratulationer och varma välgångsönskningar.

Kyrkskolans byggnader blev föreningens hembygdsgård efter många års förhandlingar med kommunen.

Brottshistoria vid Gräffstasjön

Berättat av Olle Eriksson

*Flera historier är inflätade i varandra vilket gör att det följande lika gärna kunde kallas **EN OLYCKA KOMMER SÄLLAN ENSAM** eller **FICKURET - DEN FATTIGES STATUS-SYMBOL**. När jag kombinerar vad kyrkböckerna anger med domstolsprotokollens innehåll så kan följande återberättas.*

Jag har funnit skäl att så långt som möjligt utelämna person- och gårdsnamn. Den djupt intresserade kan ta del av ett mer fullständigt material som nu finns att tillgå i Hembygdsföreningens arkiv.

Söndagen den 20.6.1880 var en äldre torpare i 65-årsåldern nere vid Gräffstasjön och återfann kroppen efter skomakare B. som varit försvunnen under en 3-veckorsperiod. Att skomakaren var olycklig i sitt äktenskap var allmänt känt. Det gick rykten om att hustrun varit honom otrogen upprepade gånger och dessa rykten fick ny näring i det förhållandet att hon under en längre tid förlöpt hemmet.

På den tiden rådde skyldighet att för prästen uppge vistelser på främmande ort; man begärde och fick ett s.k. frejdebrev. Detta hade hustrun fått den 23.6.1879 och avrest. Hon hörde dock inte av sig mer, varför skomakaren begärde efterlysning genom polisen i Carlstad, för det var till en bror i Carlstad hon ämnat resa.

Efter detta inledande sammandrag övergår jag till att redogöra för flera sammanhängande händelser och tar dem i rätt tidsföljd, så att läsaren får en bättre förståelse för den djupt olycklige skomakarens situation. Hustruns otrohet, ryktesspriderierna däromkring samt den s.k. rättvisans syn på saken, gör att jag vill mena att skomakaren blev en rättshaverist.

Allt detta tillsammans gjorde att livet för honom framstod som så outhärdligt att han redan vid 44 års ålder, inte såg någon annan utväg än att avsluta sina dagar i Gräffstasjöns vatten torsdag den 27.5.1880. Fem dagar **EFTER** det att hustrun återkommit från sin årslånga frånvaro. Hur var nu detta möjligt?

I husförhörslängd finns prästens notation om att makarna varnats en första gång för oenighet i äktenskap den 4.5.1874 och skomakaren berättade vid en rättegång hösten 1879, att han först den 8.3 samma år, genom några hölöbor, fått veta att hustrun gjort horsbrott med annan person. Den 12.5.1879 fick han klart för sig att det var en skomakarkollega L. som utnyttjat hans hustru under B:s frånvaro. Fem veckor senare försvann hustrun till Wermland.

Det blev rättegång och skomakare L. erkände sitt horsbrott i B:s hem, men menade att det varit en engånghändelse sommaren 1874 och att uttalanden från hans sida om återkommande erövringar i B:s hem, endast var skryt från L:s sida. Skomakare B. kunde ej bevisa motsatsen och fick ej heller sin begäran om uppskov beviljad. B. ville nämligen återkomma med vittnen som var villiga att styrka hans sak; och hustrun var ju försvunnen till Wermland och hade

gjort sig oanträffbar. Skomakare L:s brott sommaren 1874 var preskriberat och B:s kostnader för att efterlysa hustrun var ingenting som L borde belastas för enligt Rättens åsikt.

B. blev av Höttinget den 30.10.1879 ålagd att uttaga stämning för skilsmässa från sin hustru, med krav att hon skulle inställa sig till kommande Vintertinget den 14.1.1880.

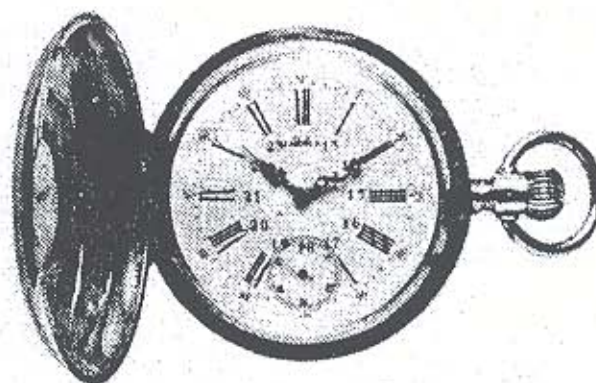
Hustrun infann sig inte till Vintertinget och efterlysningar i Wermland hade inte givit resultat. Brodern i Carlstad intygade att B:s hustru endast besökt honom någon vecka och därefter rest vidare - varthän visste han ej.

Stämningens del om skilsmässa och äktenskapets upphörande kunde Vintertinget ej bevilja, enär: (här citeras domstolstexten)

"Det inte kunde bevisas att hustrun tagit del därav på sätt som Lagen och föreskrivna åtgärder säger"

Skomakare B. ansågs därför fortfarande vara gift!

Upplösningen för B:s del kom så i slutet av maj 1880. B. gick pliktskyldigast till prästen måndag den 24 maj och anmälde att hustrun återkommit på lördagen efter 11 månaders bortavaro. Tre dagar senare fann skomakare B. att livet inte var värt att leva längre. Han framstår alltmer som en dåtida rättshaverist.

MEN, historien var inte slut med detta, ty en olycka kommer sällan ensam som vi strax skall se!

Åtta sidor polisprotokoll den 17.10.1880 och efterföljande Häradsrättsprotokoll från den 10.2.1881, ger oss följande historia i sammandrag:

Den 65-årige torparen L. fick samvetsqual tre månader efter det att liket av skomakare B. upptäckts. Han låg svårt sjuk och hade anledning tänka över sitt liv och leverne, vilket gjorde att han kallade till sig änkan efter den avlidne skomakare B. För henne berättade han att:

*"Vill Ni ha rätt på Eder mans klocka, så har arbetskarlen
G. densamma och nu är klockan i Trosa"*

Men L. låg inte på sitt yttersta utan tillfrisknade, varför han och alla övriga inblandade kallades till en polisundersökning den 17.10 då de måste uppge vad som hänt vid Gräffstasjöns strand i juni 1880.

Som rättsproceduren föreskrev fick torparen börja med att redogöra för sin bakgrund.

Han var född i Svärta socken 1815 och son till en skogvaktare. Han hade tjänat som dräng i unga år, men var nu torpare sedan 30 år tillbaka. Han var gift men barnlös. Han sade sig inte kunna läsa eller skriva och var aldrig tidigare tilltalad för något brott. Enligt torparen L. så hade han efter upptäckten kallat på hjälp från en 40-årig arbetskarl G. för att få in den döde till strandkanten. G. hade därvid *"med en gren dragit liket närmare stranden och därefter gått ut på en sten hvarifrån han, hållande L. med ena handen, med den andra handen från liket tagit uret med kedja och stoppat dem på sig; att då G. äfven velat tillegna sig penningarna L. släppt G, så att denne nödgats släppa liket som då glidit utåt sjön"*.

G. hade därefter överlämnat uret till torparen L. som dock efter en stunds betänketid gav tillbaka uret till G; vilken därefter behållit det. Han har sedan blivit ombedd av G. att lämna in uret till en urmakare i Södertälje, men detta vägrade L. att befatta sig med.

G. hade då sagt att han ämnade skicka klockan till en urmakare i Trosa för rengöring och även utlovat en belöning till L. *"om han höll tyst om saken"*

Arbetskarlen G. gav vid förhören givetvis en något annorlunda version av händelseförloppet. Det gällde ju att mer framstå som hjälpare än initiativtagare. Av utrymmesskäl hoppar jag över G:s berättelse. Båda de åtalade hävdade dock att övriga saker på den döda kroppen hade lämnats orörda.

Vidare förhördes de två mannar som senare på dagen kommit för att hämta liket vid Gräffstasjön och de kunde intyga att penningpungen i byxfickan innehöll 9 kronor och 4 öre, vilket de överlämnat till änkan efter skomakare B.

Även skomakaränkan fick vittna och hon berättade att det 3 dagar före mannens bortgång funnits 100 kronor i två olika sedelvalörer samt 4 reverser och brandstodshandlingar i mannens lådor och allt detta var nu försvunnet! Endast 9 kronor och 4 öre hade hon fått åter av mannarna som hämtat den döde.

Protokollen är i flera avseenden detaljrika, men de avslöjar ingenting om skomakarhustruns 11 månaders frånvaro. Var hon uppehållit sig, varför hon inte meddelat sig, vad som inträffat mellan makarna vid hennes återkomst den 23.5.1880. Med tillhörande naturliga följdfrågor.

Det är ju i högsta grad frågorna däromkring som orsakat allt efterföljande elände för flera personer. Rättvisans representanter förefaller helt koncentrerade kring klocka, penningpung och på vad sätt de två huvudåtalade fick in den döde till strandkanten.

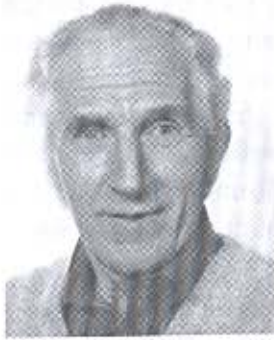
Det framgick av protokollen att Arbetskarlen G. Själv inte ville lämna in uret för rengöring i Trosa utan han anlätade en 40-årig backstugusittare L, född i Sorunda, numera boende i Trosa socken, tidigare dömd för snatteri som gjort att han *"förutom böter aftjenat en tid å länsfängelset i Nyköping på vatten och bröd"*. Backstugusittare L. bedömdes i detta mål inte ha medverkat på sätt som föranledde straffpåföljd.

Torpare L. och arbetskarlen G; vilka i vissa delar skyllt på varandra, fick samma straff:

Stöld från död människa, utövat å sabbatstid, 4 månaders straffarbete och därefter förlustig medborgerligt förtroende under 2 år.

Jag undrar hur det efter straffarbetstiden blev med familjesämjan mellan torpare L. och hans hustru. Hustrun hade nämligen 2 gånger till fjärdingsman sagt:

"Om inte L. hade blivit svårt sjuk så hade han ej yppat något om stölden av nysilverklockan med kedja"!!

Torpet Mosstugan, även kallat Målarstugan

Berättelser och minnen nedtecknade av Alfons Davidsson i november 1999.

Bakom Mossens f.d. gård finns en dalsänka under bergkullarna i öster och stor-skogen i väster. Förr fanns här en fint betad liten äng i slutningen ner mot den s.k. "Tjäderleken", en kärr och skogsmark, där tjädern fordom hade sin spelplats. Denna mosse är sedan länge utdikad och nu finns här den finaste granskog man kan beskåda. Marken har enastående hög bonitet. I denna dalsänka ligger det vackra lilla torpet Mosstugan, även kallat Målarstugan, med anor från 1700-talet.

Här bodde vid sekelskiftet 1900 till omkring 1927 familjen Persson som bestod av torparen Nils Gustav Persson, född 15/3 1847, hans hustru Sofia och tre barn. Tvillingssystrarna Sofia och Klara, födda 28/3 1883 och sonen Rickard Gustav, född 1889.

Dottern Sofia flyttar 1904 till Katarina församling i Stockholm, men vart system Klara tog vägen har jag ej funnit svar på. Sonen Rickard flyttar 1906, även han till Stockholm, Matteus församling. Av de tre barnen avled enligt dödsbok för Mörkö församling, sonen Rickard i januari 1919, i den s.k. "Spanska sjukan".

Denna infektionssjukdom härjade i Sverige under åren 1917–1919 och många av de som drabbades härav kunde ej botas. Däröfver vittnar de många gravar på våra kyrkogårdar öfver unga människor som avled under de här åren. Sjukdomsförloppet var mycket hastigt, döden kom efter endast ett fåtal dagar och något botemedel fanns ej att tillgå.

Nils Gustav Persson blev änkeman redan 1913 då hustrun Sofia Persdotter avlidit den 22/6 1913, troligen i någon svår sjukdom som tagit hårt på hennes krafter.

(Varför jag gör detta antagande beror på att Persson redan 1911 anställt en tjänstekvinna, vilket är ganska ovanligt i torparfamiljer vid denna tid).

Denna tjänstekvinna var Olga Rosalia Gustavsson-Dahlkvist från Hölö, född 1894 och inflyttade i Mosstugan den 11/7 1911 som tjänarinna, 17 år gammal.

Som jag utläst i husförhörslängder 1911–1916 visar det sig att Persson under de kommande fem åren ofta hade byte av tjänstekvinnor, förutom Olga Rosalia 1911. Redan nästa år, 1912, återfanns Elisabet Sjöberg i Mosstugan och 1914 Anna Elvira Frid som efter c:a 1 års tjänst flyttar till Svärta församling den 2 aug. 1915.

Efter gjorda erfarenheter med dessa byten av tjänstekvinnor och den ständiga oron för framtiden blev Persson allt mera tungsint och lite "underlig". Han visste också att många ensamstående män skaffade "hushållerska". Det var ju lite säkrare med en mera mogen kvinna i huset och då kunde man ju ägna mera av sina krafter till skötseln av sitt torpställe.

Med dessa förhoppningsfulla tankar i sitt huvud, skriker Persson till verket. Han låter införa annons i en stockholmsstidning om den lediga hushållerskeplatsen och fick ganska

omgående svar av en sökande. Någon anställningsintervju var det knappast tal om. Parterna kom överens om de viktigaste villkoren och så avtalades om tillträdesdag och resväg. Övrigt fick väl framtiden utvisa. Säkert en mycket spännande framtid för båda parter.

I augusti 1915 kommer Emma Wilhelmina Karlsson inflyttande från Danderyds församling i Stockholm som hushållerska i Mosstugan. Hon kom resande med tåget till Hölö station och sedan med postskjutsen till Idala handel, där Persson enligt överenskommelse mötte upp. Härifrån gällde fotvandring de sista tre-fyra kilometrarna av den långa resan.

Väl komma fram emot Mörkö prästgård ser man i sydostlig riktning den mindre dalgången upp mot norra Smedstorp. Här vänder sig Persson till sin följeslagare och informerar henne om var torpet var beläget någonstans, med följande ord på bygdens mål: "*Dänna i kjsa, du Emma – där ska vi opp!*". Vad som sedan sedan fanns där bortom skogsbrynet, fick för Emma bli en överraskning. Kanske inte allt passade Emma så bra på den nya platsen. Efter knappa 5 månader flyttade Emma tillbaka till Stockholm den 17/12 1915.

Vis av gjorda erfarenheter väljer Persson att i fortsättningen leva ensam på torpet. Han blir alltmer präglad av ensamheten och uppfattas som lite annorlunda. "Målarstuggubben" som han nu allmänt kallas, kan man driva med. Så tyckte säkert några tonårspojkar i området och av detta utspinner sig följande händelse. Pojkar, (ja, även flickor för den delen), har väl alltid har väl alltid roats av spännande upptåg, s.k. pojkestreck. Man kom nu överens om att skoja lite grann med Målarstuggubben.

En sen höstkväll utrustar man sig med stoppnål, björntråd och harts, beger sig smygande fram mot stugan, där man fäster nålen i fönsterkarmens mittrand, fäster tråden i nålsögat och rullar ut tråden till en undanskymd plats på lämpligt avstånd från stugan. Nu kommer hartset till användning. Med hartset gnider man mot tråden som då kommer i dallring och förorsakar ett gnisslande ljud genom nålens vibration mot fönsterrutan. Vid detta ljud blir farbror Persson först konfunderad, men allt eftersom ljudet fortsätter med oförminskad styrka, blir Persson mycket orolig och skräm, varför han till slut börjar be till Gud att bli befriad från detta ljud.

Så småningom, när buspojkarerna upplevt resultatet av sitt upptåg beger man sig därifrån. Persson lugnar sig så småningom, men den natten blev säkerligen sömnen ej så god. Morgonen efter vid dagsljuset gör Persson en upptäckt. Han finner nålen på fönstret och börjar nysta in tråden. Någon tid efter denna händelse kommer detta på tal med någon granne och Persson beskriver händelsen som mycket hemsk och skrämmande. Något blev ändå bra, ty Persson fick i kap så mycket björntråd att det räckte för honom så länge han levde.

Perssons förmåga att hålla torpet i ett bra skick avtog allt mer på grund av sviktande hälsa och ökad ålder, varför detta blev allt mer eftersatt. De små åkertegarna buskades igen och husbeståndet saknade allt underhåll, varför alltsammans var i mycket dåligt skick när farbror Persson avled vid 80 års ålder den 9 september 1927.

När farbror Persson var hädangången blev torpet ledigt för nya människor och därmed börjar en ny epok i torpets historia. Hittills har några stora förändringar i landsbygdsfolkets levnadsförhållanden inte upplevts. Trånga och dåliga bostäder, dåliga vägar och samfärdsmedel. Till små gårdar och torp i många fall obefintlig väg; endast ett par hjulspår letar sig fram genom kärrmarken mellan skogsbackar och högre belägna marker. Den med häst och vagn farbara vägen slutar oftast vid de något större gårdarna eller byarna. Härifrån är man hänvisad

till bär- och gångstigar. Vägen mot Målarstugan slutar vid Ekeby gårds marker. Därifrån fick man gå över berg, stenhällar och blöta kärrhålör!

Under den här tiden, (1920-talets mitt), hade arbetarfamiljen både fattigt och svårt att få arbete och någon inkomst för sin försörjning. Små torpställen, med ett par tunnland jord och möjlighet att hålla sig med en ko och kalv, gris och några höns, var därför mycket eftertraktade.

Redan under hösten 1927 var en ny familj inflyttad i Mosstugan. Den nye torparen som hade sin barn och ungdomstid i grannskapet, kom på detta sätt tillbaka till sin hembygd. Han fick även anställning som skiftarbetare på Oaxens kalkbruk.

Det blev en mödosam tid för familjen som bestod av sju personer. Stugan var liten och trång, uthusen i uselt skick och i behov av upprustning; och husdjur måste skaffas. Bekymmer för den närmaste tiden fanns det alltså gott om. Till råga på allt detta drabbades den yngsta flickan av svår förkylning och kunde ej räddas till livet.

Nu gällde det för familjen att ej tappa taget. Genom långa arbetsdagar, dels på bruket och sedan hemma på torpet, kunde man så småningom ordna en någorlunda dräglig tillvaro.

Uthusen reparerades hjälpligt så att djuren hade det bra och så påbörjades en tillbyggnad av bostadshuset. Till detta måste material anskaffas. Gammalt hustimmer från en rivning av en gammal ladugård i grannskapet, blev hänvisat till stugans utbyggnad. Dock ej de bästa bitarna, vilka användes i uppförandet av den nya ladugården.

Av kvarvarande hustimmer kördes en del till annan byggplats och av återstoden fick torparen sortera ut det som var dugligt till hans stugbygge. Övrigt byggmaterial, såsom murtegel, kalk, sand och cement, takbeläggning, fönster och dörrar, fick torparen själv anskaffa.

Efter många års träget arbete blev den nyare delen av stugan klar för användning. Allt sedan dess har den med sin vitputsade fasad, de låga fönstren och det väl tilltagna trapphuset, givit en annorlunda bild av den forna torpstugan. Efter att barnen blev vuxna och skaffat arbete på andra platser, bodde föräldrarna kvar och brukade sitt torpställe så länge hustrun fanns i livet. De sista åren bodde torparen ensam kvar i stugan så länge han orkade sköta sig själv med hjälp av anhöriga. Han slutade sitt strävsamma liv på Hölö ålderdomshem.

Barndomshemmet är dock den allra käraste platsen på jorden

så ock i detta torps historia. Ett av barnen med familj har ända till 1999 varit hyresgäst och nyttjat torpet som sommarbostad.

När fastighetsägaren nu ämnade göra en renovering av stugan, befanns rötangreppen i husets stommar vara så kraftiga att en reparation ej var ekonomiskt genomförbar. Hyresgästen blev erbjuden en annan fritidsbostad i trakten och godtog detta.

Vad händer nu med torpet Mosstugan?

Stugan skall rivras och härmed går den sista torparfamiljens livsgärning i graven efter 75 år på samma plats.

*Jag vill med denna lilla tillbakablick dokumentera ett torps historia de senaste 100 åren.
Alfons Davidsson*

PS. Vill någon forska vidare finns möjlighet att i Hölö Mörkö hembygdsförening läsa mikrofilmer och fiche för komplettering.

"Pluskas håla" på Mörkö

Nedskrivet av Alfons Davidsson i november 1999

Från bilparkeringen vid Mörkö kyrka just där vägen mot Fridal tar sin början, står det en runsten med följande skrift; "Tydisk och Froste läto resa stenen över sin fader god som byggde bron". Denna skrift hänsyftar till ett forntida bygge av en bro eller vägbank. Stenens placering är ej på den ursprungliga platsen, vilket enligt äldre Mörköbors berättelser varit c:a 500 meter in på Fridalsvägen. Efter den skarpa kurvan då man passerat Kyrkvaktarbol, till vänster bortom kurvan, är den ursprungliga platsen. Detta kan också med all säkerhet vara riktigt, emedan det på den östra sidan av dalgången, numera odlad mark, finns rester av en väg i riktning mot Håga gård. Här borde den i runskriften åsyftade bron, eller vägbanken, varit byggd. Det forna Kyrkvaktarbol var beläget i slutningen till vänster om vägen; mitt emellan runstenen och nuvarande Kyrkvaktarbol.

Från Fridals villaområde

slutar vägsamfälligheten. Fridal, tidigare känt under beteckningen "båtsmanstorp nr 105" Harlöt, var förr ett torp med lite jord där det fanns möjlighet att föda upp ett par kor och övriga husdjur. Detta ställe uthyrdes från Hörningsholm till en av bröderna Öberg från Nora kvarn. Hyreskontraktet skrevs på 49 år enligt då gällande "ensittarlagen" med rätt för innehavaren att efter dessa 49 år "grundköpa" fastigheten. Med dessa långsiktiga villkor kunde den byggnadskunnige F. Öberg göra en långsiktig investering i ett rejält bostadshus och bra ekonomibyggnader. I början av 1950-talet gjorde familjen Öberg en avstyckning av tomten på fastigheten som bildade nuvarande bostadsgrupp. Endast något 100-tal meter efter Fridal ligger Solberga; i äldre tider en backstuga i nära anslutning till båtsmanstorp. (Här är tillfälle för läsaren att forska vidare i historien).

Väl framkomna till Solbergastugan,

är man redan c:a 300 meter inne på skogsbilvägen upp till Lundby hagslätt; tidigare betesmark till Lundby gård. Denna skogsbilväg byggdes under 1960-70-talen och ställen där kor och ungdjur betade under sommaren är numera igenplanterade med granskog.

Väl komna till "vägs ände"

är det tid att söka sig fram till "Pluskas håla" som nu bara är ganska diffusa rester av den enklaste formen av boställe. En för drygt 150 år sedan s.k. **jordstuga** eller **jordkula**. En mycket enkel boning, c:a 4 x 6 meter i en backslutning, där bakre gaveln bestod av sten och jord, samt båda långsidor delvis jordtäckta. Övriga delar av huset bestod av rent timmer. Endast främre gavel byggd helt i trävirke. Ingångsdörr i sydvästlig riktning för att utnyttja sol och dagsljus i möjligaste mån. Den person som sist bodde här var en fattig gammal gumma, ett s.k. fattighjon. Hon hade enligt sägen dragit sig tillbaka hit med ambitionen att klara sig själv till livets slut; och ej behöva bo som "inhyse" hos någon annan. Den envetna kvinnan som bosatte sig i nämnda jordkula, levde under mycket misära förhållanden. Hon trotsade de ansvariga i Mörkö församlings fattigvård; vilka ett flertal gånger erbjudit och med övertalning sökt förmå kvinnan att godta bättre bostad i dåvarande fattigstuga. Men icke! Alla ansträngningar avvisades med trots.

Medvetna om kvinnans misär

stod man ej till svars för hennes förhållanden. Man gjorde upp en plan för att på något tvingande sätt ge henne bättre och drägligare förhållanden.

Med kännedom om kvinnans längtan att ännu någon gång kunna besöka gudstjänsten i kyrkan, beslutar man att erbjuda henne att besöka julottan i Mörkö kyrka. Detta anammas av henne och på juldagsmorgonen hämtas hon med hästskjuts.

Nu kommer den stora dramatiken!

De styrandes plan genomförs! Under pågående julotta var några av de ansvariga i fattigvårdsstyrelsen fram till gummans stuga och satte eld på alltsammans!

Vid återkomsten från ottetjänsten fanns bara en rykande askhög kvar av gummans koja. Nu fanns ingen annan utväg för henne än att godtaga de styrandes beslut.

Om det dramatiska slutet på denna historia var rätt eller fel, må läsaren själv bedöma och sanningshalten i berättelsen kan jag ej till fullo garantera. Däremot har jag fullt förtroende för den man som personligen för mig berättat denna händelse.

För c:a 10 år sedan var vi en grupp hembygdsvänner som besökte grundresterna efter "Pluskas håla". Det var då ganska lätt att orientera sig dit, men i dag 3 november 1999, när jag och ordförande Carl Eric Jonsson i hembygdsföreningen ämnade besöka platsen, tog det mig c:a 2 timmar att i den täta granplanteringen finna den gamla grunden.

Tillägg till ovanstående artikel

skrivet av Olle Eriksson

Krönikans noggranne läsare undrar kanske vad stöd för den denna artikel som vi kan finna i äldre kyrkböcker. Vi måste acceptera att namn och årtal försvinner när en berättelse vandrar vidare från generation till generation under en period om drygt 100 år som fallet är i denna berättelse.

*Som jag bedömer det är sannolikheten hög för att "Pluskas håla" är något så unikt som resterna av en äkta jordstuga. Mer om detta i efterföljande artikel. Den korta tidsperiod som boningen finns redovisad i Mörkö husförhörslängder kallas den dock **Norrskog** och finns omnämnd första gång 1846 för att sedan försvinna ur redovisningen fr.o.m. 1865, vilket stämmer rätt väl med att den 12.5.1865 avled änkan Maja-Stina Pehrsdotter i lungsot, skriven vid **Norrskog**. Var hon tillbringade de sista månaderna i livet är tyvärr höljt i dunkel, om nu hennes jordstuga eldades upp juldagen 1864. Jag har inte återfunnit henne bland fattigstugans folk; men likväl kan hon ju ha funnits där för en kortare period. Alternativt kan hon fått tak över huvudet hos närmaste grannen vid Solbergsstugan, där det redan tidigare fanns s.k. inhysingar.*

Maja-Stina Pehrsdotter föddes i Tystberga den 27.7.1814. Det har varit svårt att följa henne och föräldrarna de första åren, men som jag tolkat husförhörslängden, så blir hon

föräldralös redan under de första småbarnsåren. Detta förhållande torde ha präglat hennes kommande liv och leverne. Jag har ej via husförhörslängderna kunnat följa henne utan först 1846 noteras hon som inflyttad vid Norrskog på Lundby ägor.

Sedan inträffar något mycket anmärkningsvärt ty den 23.3.1848 födde hon en oäkta son vid Norrskog. Jag citerar prästens notation kring denna födsel:

"oäkta Nils Eric född på Lundby ägor, Norrskog.

Moder, pigan Maja-Stina Phersdotter, 34 år, försvarslös och boende på Lundby ägor. Pigan undergick enskild kyrkoplikt 21 maj 1848."

Fadder var bl.a. backstugusittare Carl Andersson i Solberga. (närmaste grannen)

Det förhållandet att pigan klarade av att leva med ett nyfött barn under de ytterst primitiva förhållandena i jordstugan, långt uppe på skogen, framstår som ett mirakel för oss som sett platsen. Pigan måste ha ägt både stark fysik och mängder av envishet och livsvilja.

Varför kallar prästen henne då i så fall "försvarslös" invänder nog då den noggranne läsaren? Ja - det har säkert sin förklaring i att begreppet "försvarslös" i detta sammanhang har en helt annan innebörd än vi nutida människor lägger däri.

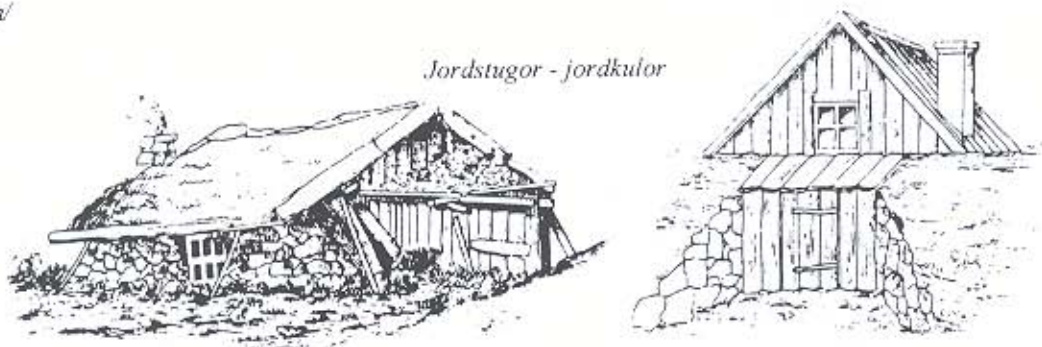
Viss hjälp torde Maja-Stina så småningom ha fått, ty Mörkö vigselbok anger att hon året efter (22.4.1849) gifte sig med Joh. Er. Mats Hagman, 50 år. De noteras båda som fattighjon, boende vid Norrskog. Tre år senare dog dock mannen (24.10.1852) och han benämnes i dödboken som inhysing.

Husförhörslängderna för perioden 1856 - 65 visar att Maja-Stina med sin son Nils-Eric bor kvar vid Norrskog. Sonen flyttar våren 1863 först till Tuna gård där han noteras som tjänstegosse, för att sedan som dräng passera Eneboda, Tormsta, Sanda och Björkarö, innan han 1874 drog till Vagnhärad.

Maja-Stina fick en svår avslutande period i sitt liv ty hon noteras som död i lungsot den 12.5.1865, blott 51 år gammal.

Alfons Davidssons berättelse som vandrat genom generationer har som synes stöd i kyrkans böcker och tillsammans avslöjar de ett människoöde värt att ihågkommas av efterföljande generationer.

/Olle Eriksson/

Olle Eriksson, hembygdsföreningens hängivne hembygdsforskare och undertecknad gjorde den 21 dec. 1999 ett förnyat besök vid den omskrivna grundresten, då vi gjorde en mera ingående "koll" på läget i terrängen. Efter ingående studier av befintliga kyrkohandlingar och husförhörslängder har framkommit många intressanta uppgifter vad gäller Norrskog och "Pluskas" håla och de människoöden som häri beskrives. (se vidare Olle Erikssons utredning) /dec.-99 Alfons Davidsson/

*Backstuga eller
jordstuga*

Ur skriften **"INTE BARA TROLLEN BODDE I JORDKULOR"** har jag hämtat nedanstående, vilket kan vara en "uppföljare" till Alfons och Olles berättelser.

Carl Eric Jonsson

De ingrävda stugorna kallas allmänt **BACKSTUGOR** eller **JORDSTUGOR**. Jordstuga eller jordhåla är den bästa beskrivningen eftersom backstuga kan vara en beteckning på de mest skiftande, olika stugtyper. Gemensamt för dem alla var att de låg på ofri mark. **"Backstusittare"** var således folk som var egendomslösa och icke jordbrukande.

Jordstuga eller jordkoja redovisar en viss standardskillnad, där kojans representerar den mest eländiga typen. Jordstuga och jordkoja är den enklaste och billigaste formen av bostäder som förekommit på vår landsbygd. Det var fattigdomsboningen, där man genom ingrävning sluppit ifrån kostnaden för visst väggmaterial genom att utnyttja sluttningen eller stora stenblock till väggar.

Eftersom jordstugornas invånare inte var jordbrukare behövdes sällan några uthus. Stugorna låg oftast ensamma omgivna av ett potatisland och en liten trädgård.

De bäst belagda jordstugorna visa alla upp ett gemensamt utseende. De bestod av ett nästan kvadratisk rum med c:a 4 meters sida, vilket grävts in med ena gaveln; och kanske delar av båda sidoväggarna. De hade endast ett rum och ingången förlagd till den fria gaveln, vilken ofta vette mot söder.

I dag återfinns oftast endast en ruin, varför det kan vara svårt att skilja en gammal jordstuga från en jordkällare och dylikt. En jordkällare har aldrig eldstad, vilket är det första man bör konstatera ved ev. fynd av lämningar.

De flesta jordstugorna byggdes under 1700-hundratalets senare hälft, eller under första delen av 1800-talet. Man kan i kyrkohandlingar utläsa att här bodde många av de ogifta mödrarna och åldringar som kanske av rädsla för ålderdomshemmet eller fattigstugan valt jordstugan som sin sista anhalt i livet.

Skall vi slutligen fundera över hur "huvudpersonen" i Alfons och Olles historia fått sitt namn? Svårt att veta, men i min ungdom på söder i Stockholm var "pluska" ett slanguttryck för portmonnä. Ordet härstammar så vitt jag vet från romani; liksom "libra" för plånbok.

Vid hembygdsföreningens vårvandring den 15 april, planeras ett besök vid resterna av "Pluskas" jordhåla.

Väl mött! Carl Eric Jonsson

Den gamla eken!

Sigge Andersson, Tullinge

Vintern 1998 - 1999 sändes ett meddelande över radion från Stockholms Trafikredaktion: - "På västra sidan av Mörkö och vägen från Idala och söderut, har ett träd blåst ned över vägen i höjd med Lötens. Trafiken mot södra delen av Mörkö uppmanas att ta östra vägen förbi Oaxen, tills röjning har skett."

Så småningom fick vi veta att det var den gamla eken vid Lötens Skola, som ej längre stod kvar på sin ursprungliga plats. Den hade fallit för den hårda blåsten och efterlämnat en murken trädstam, som ej längre kunde fylla någon funktion.

Då jag - Sigge Andersson - är född och uppväxt vid Dalbrink, ungefär 2 kilometer från denna plats, var det naturligt att minnas "den gamla eken" och att skriva ned några händelser, som anknyter till detta träd!

Ekens latinska namn är *Quercus Robur*, och är tämligen allmän i skogar och backar i Göta- och Svealand. Under den värmeperiod som följde efter inlandsisens nedsmältning, var Sveriges södra delar till större delen täckt av lövskogar, där eken hade en framträdande plats. Virket var hårt, starkt och varaktigt. Därför användes ekträ vid tillverkning av båtar och skepp.

EKEN står för oss som en symbol för styrka. Trädets styrka är verklig och det finns gott om långt mer är hundraåriga ekar! Gustaf I skrev, för att skydda detta ädla träslag: "och anamme vi härmed all ekeskog uti vårt synnerliga hägn och frid, förbjudande allo - cho han är - häremot något hinder eller förfång göra, vid vår gunst!"

Hur såg naturen ut, när eken var ung?

När eken växte upp som en ny planta från ekollonet, var det troligen mycket nära vatten och sjö. På de närmaste fälten, där man nu finner åkrar och låglänt terräng, var det sannolikt havsvatten. Mörkö bestod av flera öar och det var troligen de högre bergen och höjderna som bildade den sk "skärgården". Men eftersom man alltmer använde båtar för att söka ny mark och finna sitt levebröd, var det många som besåg detta ståtliga träd. Ändå fler blev det när jordbruket började ta form på Mörkö. Under 1700-talet nådde folkmängden 1.000 personer. Huvudnäringarna var då fiske och jordbruk.

Den gamla eken och Lötens skola.

Mycket nära Lötens skola fanns en gammal ek. Den var säkert mycket stor och av imponerande omfattning i växt och tillgänglighet när skolan byggdes.

Lötens skola var "varannandagsskola" dvs en dag undervisades "småskolan" för klasserna 1 och 2, och nästa dag "storskolan" för klasserna 3 t o m 6. Lärartjänsten uppehölls av en person, som undervisade i alla skolämnen, från välskrivning till lek- och idrott. Genom att så många klasser undervisades samtidigt, fick vi bedriva ganska mycket självstudier. Vi fick till stor del ägna oss åt teckning, uppsatsskrivning och enklare matematik. Skolsalen rymde ungefär 25 elever i parbänkar och där värmekällan var en stor järnkamin. Vidare fanns en orgel, en kateder med en svart tavla. Varje dag började med psalmsången "Morgon mellan fjällen".

Utanför skolsalen fanns en korridor där våra ytterkläder hängdes upp och där vi åt vår matsäck, som vanligen bestod av smörgås och mjölk. Mjölken förvarades i en flaska med patentkork. På rasterna lekte vi på skolgården, en grusplan med flaggstång. Oftast var leken "Svarten kommer...". Intill skolan fanns Hästhagsberget, som gav plats för skidåkning och friluftsliv.

Den sk "Skoleken" var en omtyckt lekplats. Med sina många och lågt sittande grenar, gav den god möjlighet för fler barn att samtidigt klättra i eken. Där lektes t ex "Tandläkare", vilket var en ny erfarenhet, som vi hade mötts av i skolan. Dessutom gav eken en god utsikt över den närbelägna vägen söderut. Det hände att dåvarande kungen Gustaf V, passerade förbi i bilkaravan, på väg till jaktmarkerna på Eriksön. Vi vinkade och lyfte på våra mössor för den förbipasserande monarken.

Befolkningsminskning

Befolkningen på Mörkö minskade under 1900-talet. Antalet skolbarn minskar. 1941 var antalet skolbarn så lågt, att man beslöt lägga ned Lötens Skola. I stället ordnades skolskjutsar till Eneboda skola. Det blev tyst och stilla runt "den gamla eken"! Inga skolbarn lekte längre i ekens grenar. Kanske var det avsaknad av detta, som bidrog till ekens murkande och fall?

Bilden: Den gamla eken (ca 400 år), d v s det som är kvar av den. (Omkretsen = 4 personer och ett barn)

Ögonvittne till den tragiska händelsen, nyåret 1998-99, kunde jag (Gunilla F) ha varit. Men nu kom jag bara 10 min försent. En granne hade farit förbi klockan åtta fm, och jag var uppe 10 min över klockslaget.

Tur eller otur? Sömmen var god och det nya året skulle firas denna kväll. Med sömndruckna ögon stirrade jag ut genom fönstret, och undrade vad i all sin dar det var som låg på vägen 100 m bort. Det kan inte vara sant! Fort på med kläderna och ut i en hast. På vägen ut rev jag till mig kameran och telefonen för att kunna ringa, om det nu var nödvändigt. Det var det i allra högsta grad, för där låg den, hela eken, tvärs över vägen. Vår telefonförbindelse med yttvärlden hade raserats. Telefonstolpen var insnärjd av trädar och ekgrenar som hängde både högt och lågt. Ledningen låg i diket c a 200 m söderut, därefter tvärs över vägen till andra sidan och fortsatte ca 150 m längs med vår kohage, ända fram till Lugnet, ett litet torp 400 m söderut. Alla de vackra rostfria klippsen som höll ihop kabel och stödlina, hade sprätt iväg flera meter från den nedfallna kabeln. Vilken röra! Jag ringde vägverket och Televerket, ett stort besvär eftersom Telia inte hade någon satellitmast på Mörkö, varför signalerna var urusla. Vägverket tog det hela på sånt allvar, att de varnade på radion om händelsen. Det var totalt omöjligt att komma fram på vår lilla, stundtals "något trafikerade", väg. Av en händelse befann sig en grävmaskin med förare inte långt bort, varför det inte tog så lång tid att få bort det mesta av trafikhindret med grannens och gårdens traktorhjälp.

Saknaden efter vår "vackra" ek sitter fortfarande i. Nu är den bara en hög multnade rester som inte precis pryder dikeskanten och slutningen. **Men** bara några meter från "den fallna". står ytterligare en ek, inte fullt så gammal, men ett äventyr i sig. Den är ihålig. Här kan man gömma sig undan fienden, om man som barn skulle komma på den tanken.

Vid "pennan" (efter bilden) är Gunilla Follin

Helleby bod i Höle* centrum

Berättat av Ivar Kraft

Full aktivitet i Helleby bod på 1940-talet

Höle Kyrka med anor från 11-1200-talet och Helleby bod utgör Hölös gamla centrum och knutpunkt för samfärdseln. Här har nog åtskilliga potentater stannat och rastat. På den gamla goda tiden var inte resandet allmänt som idag och om allmogen var ute och reste så ansågs det nästan suspekt och kunde i vissa fall bli arresterade för lösdriveri.

Varför hamnade Höle här? Sannolikt för att naturen ville så. Kyrksjön var från början en havsvik och allt eftersom landhöjningen fortskred blev det kortare väg förbi här. På äldre tid var här vid Helleby krog man stannade och tog ett glas vin eller en stop öl. Det var också här som Hölö räddades år 1719 undan rysshärjningarna. Enligt sägnen så satt här en försmådd friare som blivit ett högt befäl i ryska flottan och skrev instruktioner till prosten Scharff hur han skulle göra för att undvika att ryssen brände Hölö. (se vidare hembygdsföreningens skrift "Hölöprosten Scharff och rysshärjningarna av Ivar Högström"). Något "skjutshäll" har Helleby krog inte enl. utsago varit. Liknade krogar låg tätt efter vägen på den tiden, härifrån till Brandalsund har jag räknat fem stycken.

Vinutskänkningsstugan där man kunde få ett glas öl eller vin, var det lilla huset i mitten av de tre som ligger efter vägen och är sannolikt det äldsta huset i den nuvarande bebyggelsen på platsen. Vinutskänkningsstugan bestod endast av ett rum med ett långbord som gästerna satt runt. På kortväggen mot vägen var det ett fönster och mitt på södra långväggen var det en öppen spis. Under stugan finns en källare med ett murat valv och med uppgång rakt ut i vägen. Denna uppgång fylldes igen 1953 då vägen mot Vagnhärad rätades och bräddades; samtidigt som ett magasin på vägens andra sida flyttades in på tomten bakom handelsboden.

*Höle är ett gammalt namn för Hölö.

Magasinet innehöll både hästskor som såldes till kilopris och cement, ja även skor till oxar. På 1860-talet uppstod här en handelsbod med allt vad detta innebar. "Krogverksamheten" upphörde inte genast, utan fortsatte en tid i det lilla huset i mitten som vinutskänkningsstuga.

Post i butik är inte något nytt påfund om någon trodde det, här var förutom en affär med alla nyttigheter som behövdes på landsbygden, postutlämning, busshållplats, bensinstation och ej att förglömma, ljugarbänken där traktens nyhetsutbyte skedde.

Handelsbodens era varade till 1964 sannolikt p.g.a. att när folk började få bilar åkte till Trosa och handlade varvid lönsamheten sjönk. Från mitten av 1960-talet var här antikhandel fram till 1980, vilket de flesta södertäljebor kommer i håg. I samband med renoveringen till antikhandel brann handelsboden delvis torsdag 26 januari 1966. Vid återställandet förlängdes vinkelbyggnaden så att man fick ett pannrum som försörjer både bostad och affär med värme.

Citat från Sörmlands Nyheter: 22 november 1958

"Nuvarande arrendator är herr Berndt Sjögren som - om det blir som han vill - kommer att förvandla en av Sveriges äldsta handelsbodar till en hypermodern affär; som inte kommer att stå någon av städernas specerihandlares efter".

1964 "100-årig lanthandel i Hölö skall upphöra".

Det tredje huset ut mot vägen, är det nuvarande bostadshuset. Det renoverades 1945 och i slutet på 1980-talet. Vi övertog Helleby bod 1982. Vid denna renovering framkom ett målat blindfönster på norra väggen och i väggen ut mot vägen fanns två stycken igenmurade dörrkarmar som var bredare än normala dörrar.

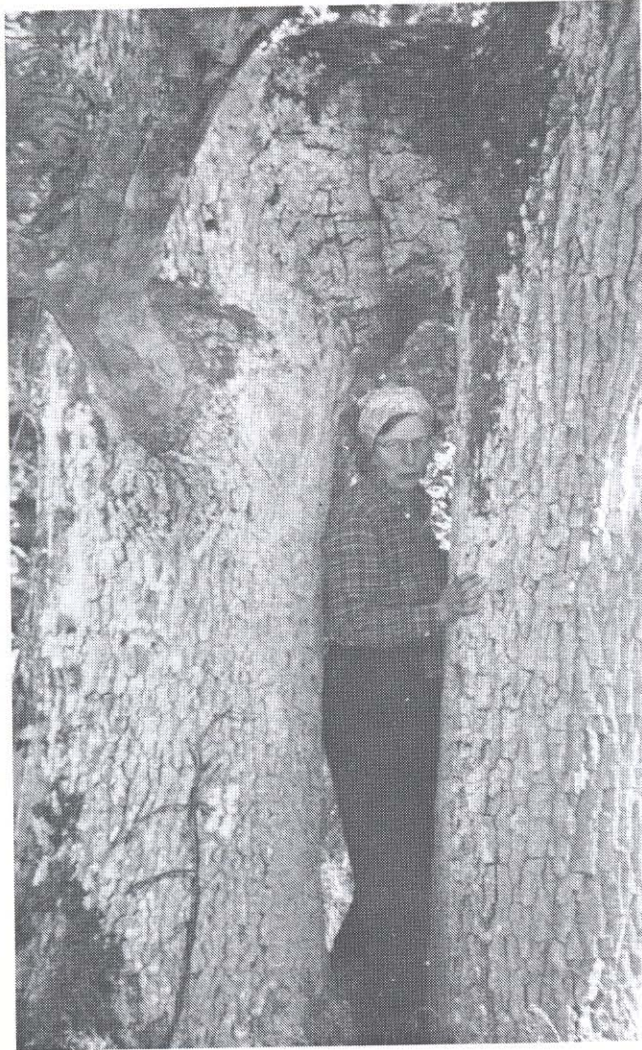
Intill Helleby krog fanns ett ryttartorp i vilket bland andra en av vår ordförande Carl Erik Jonssons anfäder bodde. Detta ryttartorp flyttades sedan ned mot sjön bakom Helleby gård.

*Denna artikel grundar sig på vad jag läst och berättelser från hölöbor, samt diverse foton.
För dess vetenskapliga riktighet garanteras inte.*

Helleby idag

Studiecirkel i "kläm" på Fifång

Utställningar i Kyrks

Vårvandring

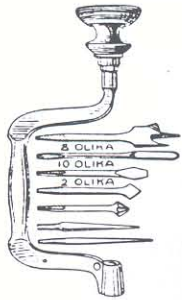

Bokbinderikurs
i Nyköping

in

"Hejstasnickeriet"
på övre våningen
i Kyrkskolan

HEMBYGGSFÖRENINGEN
Kyrkskolan i Hölö Mörkö

HÖLÖ MÖRKÖ
HEMBYGGSFÖRENING

Hur en lanthandel var 1907

(och några andra minnen)

av Karl Andersson på Idala, Mörkö
egenhändigt nedtecknat på senare tid av K A, Björkkullen, Hölö.

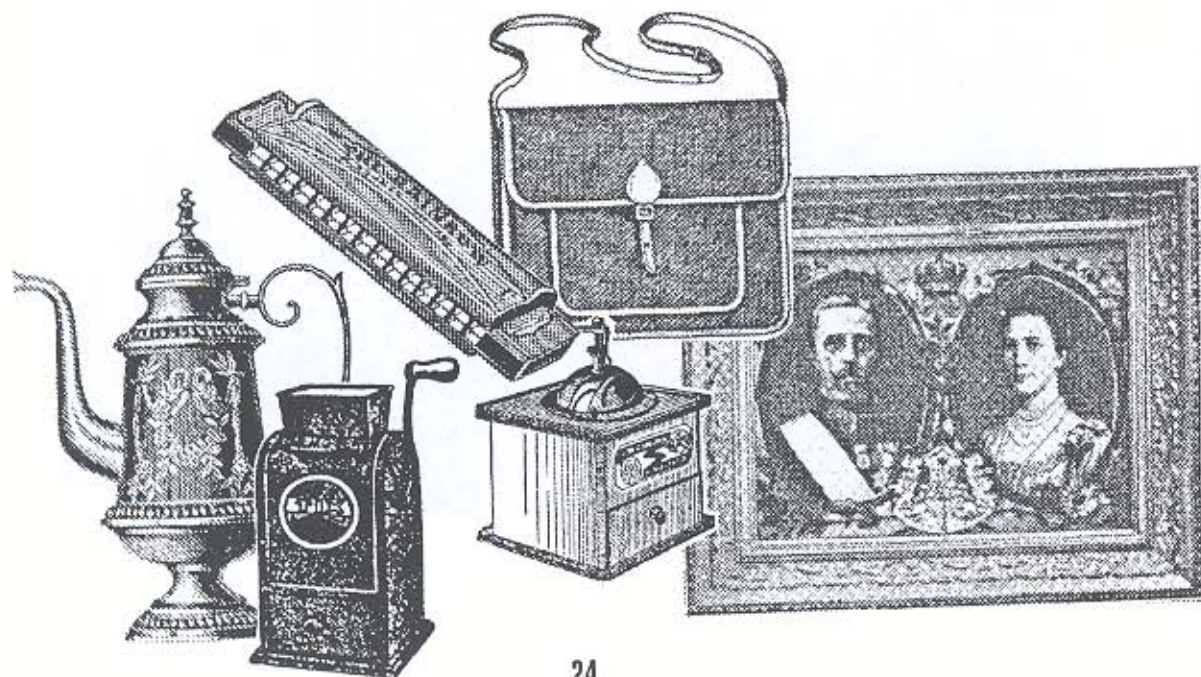
(Artikeln är nedtecknad i originalutförande, härav förekommer en del dilektala uttryck).

Mejerimjölkmängden var 2.000-3.000 liter om dagen. Vi var 11 tjänare, därav 3 i mejeriet, 3 i affären 2 i stallen. I köket var det 2 jungfrur, 1 husfröken och så patron och frun. Mjölken kördes till Järna. På vintern skulle den vara inlastad till klockan åtta på morgonen. Det var tre mil till Järna. En del mjölk separerades, grädden kärnades till smör, som sedan såldes till England. På sommaren gick mjölken med båt till Stockholm. På hösten fick man köra till Pålsundet ena dagen och till Skanssundet den andra. Redan i september började varor för vintern komma med båtarna. Det var inga småsaker t e x 150 fat fotogen, ängkol 200 liter, smideskol 50 hektoliter, antracit c a 15 säckar, 25 famnar björkved från Småland, en skuta smidesjärn till Pålsundet och en vagnslast till Järna vartannat år. Från Järna kom en skuta grovt salt till Pålsundet och lossade c a 600 hektoliter och fortsatte till Trosa. Till Järna kom en vagnslast socker. De som handlade i lag om vagnen var: Vengelin Järna, Ekman Vagnhärad och Grönlund Mörkö. Vagnen var lastad i tre högar, 500 kg bitsocker, 1.500 kg toppsocker i varje hög och den kom två gånger om året.

1909 var det inte bra att ha hand om ett par tusen liter mjölk. Separatorm gick från kl 7 på morgonen till två på dagen. Leverantörerna fick mera mjölk hem än vad de hade dit. Den mjölk som inte kunde tagas reda på gick i avloppet. Kärnan kördes med hästar. Det var i regel 3 körningar varje dag. Smöret packades i 50 kg drittlar och kördes till Järna och sändes sedan till Stockholm för export till England.

Vattenbrist

1914 var ett märkligt år. Det blev vattenbrist på så gott som hela ön. Vid Nora blev dom utan vatten. Pumpmakare Olsson från Hölö var där och slog ned en rörspets. En dag, då jag kom från båten, kom han ut och bad mig komma in. Pumpen hade släppt men vad värre var, trycket på pannan var så högt att manometern var 3 kilo över det röda strecket. Det var att riva fyren och öppna kranarna så att trycket gick ned. Sedan var det att söka var felet var. Pumpen var det inget fel på, så jag gick till brunnen, där hängde ventilen i luften och brunnen var tom. Mellan Nora och Idala var det 1 km och brunnen var 7 meter djup och omkring 2 meters diameter i dagen, så det blev att köra vatten från Svartkällan mellan Botten och Nygård. Vi hade 6 fat på vagnen. En ny brunn grävdes vid Torsbro och en rörspets slogs ned 24 1/2 meter. Den brunnen hade gårdarna Vickelby och Håga andelar i.

I kristider

I Augusti ryckte landstormen ut, krig hade brutit ut. Mörkö var i belägringstillstånd och ingen fick komma in eller ut utan passersedel. Man var penningstark, för allt kom på efterkrav, ransoneringen hade kommit, så det hamstrades. En gång kom jag från båten med 20 lådor bitsocker. Jag körde in på gården, jag visste sedan förut att lådorna skulle upp på vinden. När jag kom tillbaka fanns inte en låda kvar på vagnen. Jag frågade vart sockret tagit vägen, jag fick då veta att tio lådor var sålda. De andra var uppburna, så kunde det gå med mycket mjöl, råg, vete, toppsocker och strö. Det fanns strösocker, som var köpt 1915 på Mörkö, och som var med vid flyttningen till Hölö 1935, som minne av kristiden.

...fanns det spioner?

Landstormsgubbarna var mycket noga. Fru Karlsson från Eriksberg blev tagen som spion och blev visiterad i kyrkan. På julen blev det ett förfärligt snöfall, vägarna var oframkomliga. Jag var till Hölö station på juldagen, vi hade då en häst inköpt från Värmland. Den hästen var van vid snöskor. Han gick genom drivorna så bara huvudet och selbågen syntes. Men till Hölö station kom jag, och hem med.

Sjukbesök med häst och vagn

En läkares söndag i februari 1914. Doktor Ekberg ringde till Idala. Grönlund med fru var i Värmland, så Lindkvist tog emot telefonen. Det var doktorn, som skulle ha skjuts till sex ställen på sjukbesök. Han skulle komma i bil till Idala kl 1, men han kom inte förrän kl 3. Bilen hade kört fast. Jag hade hästen selad. Han talade om vilka ställen vi skulle till. Jag fick åka som det passade mig. Först Sandstugan, nästa ställe var Vikens båtsmanstorp sedan var det Norrbacken, Nybygget, Källstugan ett oländigt ställe. Nästa gård Eriksö, då var klockan 8. Hemkommen till Idala var det att byta häst och få litet mat att äta. Sedan åka till Trosa och hämta medicin. Efter 2 timmar fick jag gå hem till doktorn med medicinen och sedan åka hem. Det var en lång dag.

Inkallad hästskötare

På sommaren började inkallelse av värnpliktiga, landstormen drogs in. Landstormen fick avbyte av ett kompani från Södermanlands regemente, ett kompani från Trängen och sedan Kustartilleri vid skansen. Skansundet var minlagt, två bogserbåtar skötte trafiken genom sundet annars gick det sin jämna gång.

1916 var det mycket snö och kallt. Dagen efter trettondagen var jag inkallad. Vi skulle samlas i Gnesta, så jag låg hos Alfred över natten. Klockan tio åkte vi till Örebro. Jag var borta i 48 dagar. Jag var hästskötare så jag hade det bra. När jag kom hem reste kamraten 48 dagar. I juli sålde Grönlund affären med lager att tillträdas den första oktober, så man fick bereda sig på flyttning.

Inte allt som förr ...

Då jag återkom till Idala hade mejeriet lagt ned två tredjedelar. De större gårdarna körde sin mjölk själva till stationen, vilket innebar att arbetskraften minskades till mejerierna, och därmed en yngre pojke skulle hjälpa till där och i stallet. Antalet hästar var fyra. Mjölken kördes till Hölö station året runt, då slapp jag Järna och färjan vid Ulvsundet. För mig blev det ett tyngre arbete att bära säck och andra saker.

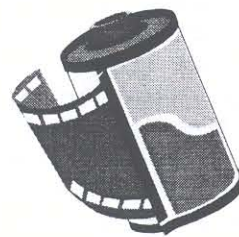
Inventeringen började i augusti. Det blev ett drygt arbete. Vi lossade 5 ton smidesjärn vid Järna på vintern. Vi fick taga ut och väga allt och räkna det. Vagnarna tvättades och målades, källkar och verkvagnar tjärades. Selar skulle tvättas och smörjas. Sista dagarna i september var det auktion och sedan flyttning till Södertälje med Ejdern.

En tradition från Idala som ej får glömmas, var skjutsen till kyrkan mest varje söndag. En annan tradition var att varje julafton skjutsa frun och husan till Fattigstugan, där de gamla bjöds på middag, och rena gardiner sattes upp i fönstren.

Vem var fotografen?

Maj Pettersson berättar

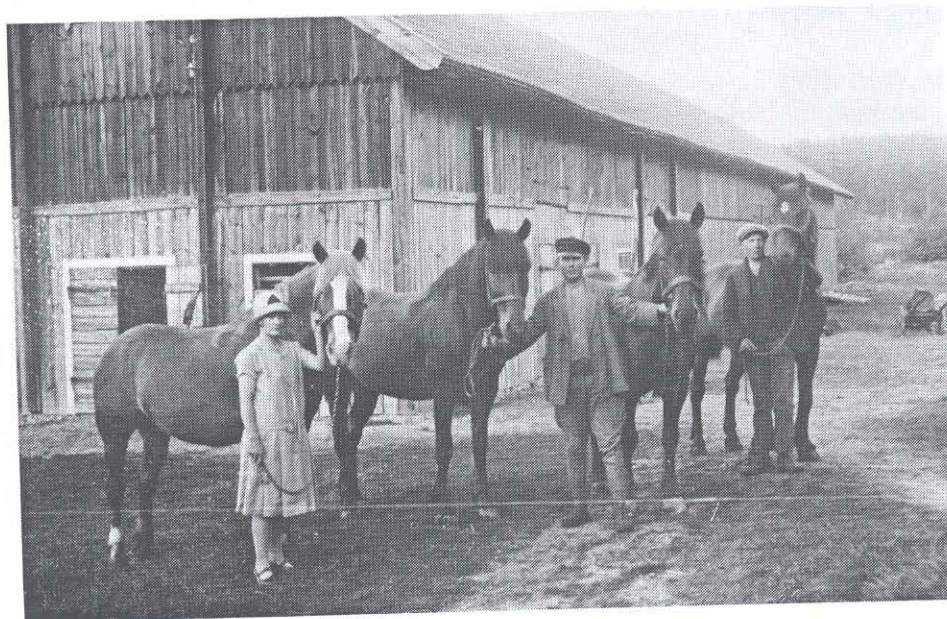

På 1920-talet fanns flera fotografer som gick omkring på gårdarna med sina lådor på stativ. De kröp in under sitt svarta skycke och riktade in kameran, sen kom de fram och ropade "NU!", berättade min far. Troligtvis gjordes det upp en tid som passade, för ibland var människorna väldigt finklädde. Ingen som jag frågat vet vad fotografen hette, eller om det var flera fotografer.

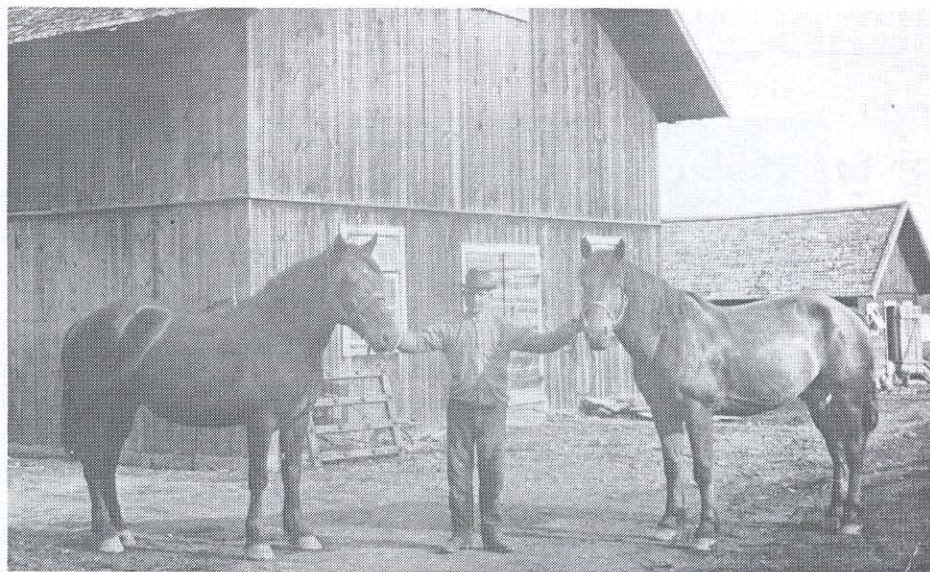
Jag har fått flera tips om saken. En fotograf hette fröken Örn från Tullgarn. Hon var Drottning Viktorias fotograf, men jag tror inte att hon fotograferade gårdar och hästar. Fröken Hålldin signerade alltid sina alster och hennes bilder har väl de flesta hölöbor i sina gömmor. Jag är nästan säker att det i detta fall är en manlig fotograf.

En italienare, Amadeus Bianchini, bodde i Enhörna. Han rörde sig i Gnesta och Södertälje men också i delar av Södermanlands inland. Jag tror dock inte att han var vanlig här i trakten. Korten var ofta i vykortsformat med plats för adress och frimärke på baksidan. På en del kort står det **LEONAR** som en inramad signatur på baksidan.

Det finns många fotografier av gårdar och hus; och vad var naturligare än att bonden tog fram det finaste han hade, dvs sina hästar eller oxar och stoltserade framför stallet. Min far, Ivan Gustavsson, gick ett steg längre. Han lät sin blivande fru hålla hästen Bläsa. Självt håller han Sonja och Stjärn. Tobias håller Brunte framför stallet vid Skälby.

*Framför stallet vid
hagen i Wreta står
Isak Andersson
med sina häster.*

*Mannen på harven är
Folke Sandberg från
Grävsta Mellängård.*

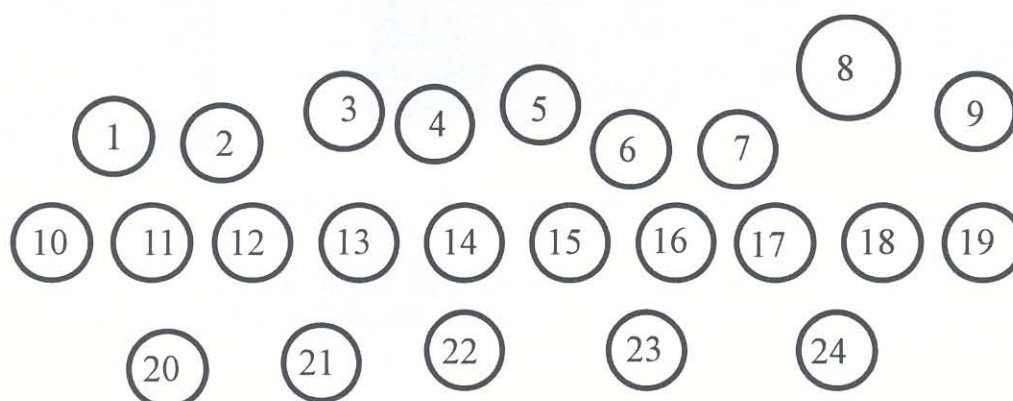
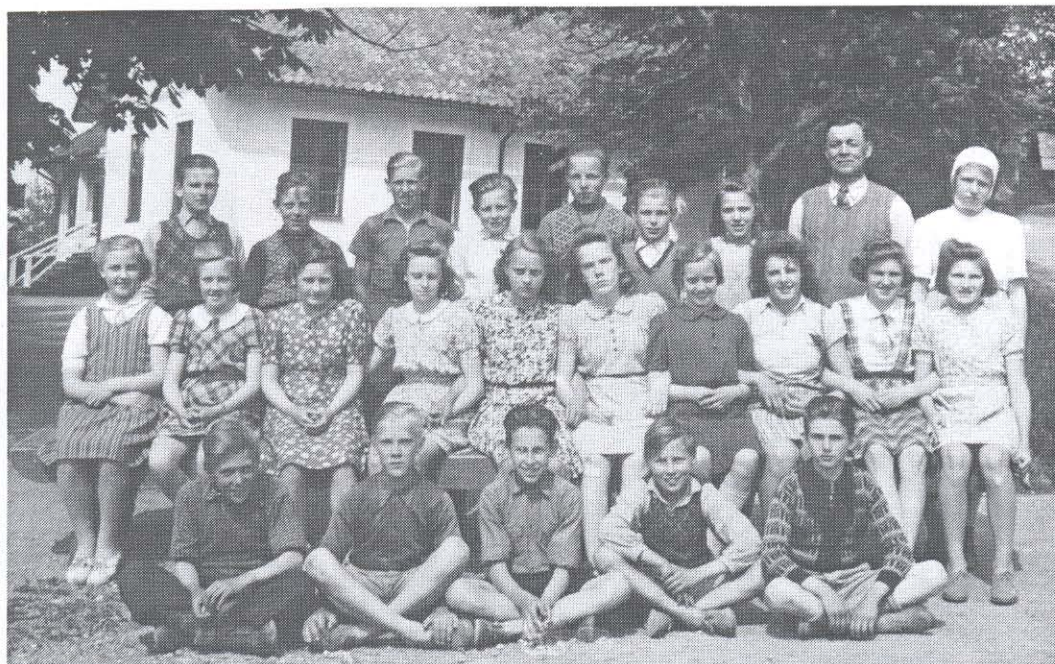
*4 hästar och ett
fö! från Åkerby.*

Broby skola. Bilden är tagen ca 1905. (ev. 1903 - 04). Skolan är uppförd 1901.
Läraren heter Albert Flodquist och tjänstgjorde 1901 - 22.
Men vilka är barnen? Du som vet och kommer ihåg! Hör av Dig till Hembygdsföreningen!

Höstterminen 1942 Eneboda skola, Mörkö

Bakre raden

1. Karl-Erik Karlsson Nybygget	6. Ingemar Gustavsson Sogstorp
2. Rune Asplund Botten	7. Ulla-Britt Nilsson Å.hem
3. Håkan Florbrant Tallåsen	8. Kantor Henrik Hansson
4. Stig Lindström Norräng	9. Vera Hård Håga
5. Bertil Karlsson Fridhem	

Mellanraden

10. Elvy Larsson Bakom	15. Ann.Marie Andersson Björkvik
11. Marianne Ulriksson Idala	16. Gerd Hellstrand Pålund
12. Gunnel Larsson Vickelby	17. Barbro Lindström Långdal
13. Maud Davidsson Nygård	18. Karin Karlsson Ekeby
14. Elsi	19. Ruth Karlsson Skesa

Främre raden

20. Anders Karlsson Klubben	23. Tore Pettersson Idala
21. Rune Karlsson Stenhälla	24. Bo Wahlgren Valsta
22. Rune Nyberg Lugnet	

Om Livet på landet - Dröm och verklighet

Ulf Zetterblad med hustru Ruth
Boende på Lötens gård, allt som oftast.

Foto från Lötén:
Ulf håller ordning på korna som ska på sommarbete

Ulf som sommargäst

Det började tidigt på våren 1978 på Lötens gård på Mörkö med drömmen om vilstolar, hängmatta, immiga glas på silverbricka, vita byxor, blå kavaj och halmhatt. Och inte minst - lugn och ro.

Sommargästdyll

Jo då - den vita möbeln och vilstolarna kom raskt ut och placerades vid flaggstängen med hänföraende utsikt över odlings- och beteslandskap. Inga staket och skymmande häckar. Vi kände oss som en del av landskapet. Och det besannades snabbt då ett tjugotal kor diskret drog genom trädgården. Näja - vi fick i alla fall behålla gödseln, vilket kom de begynnande odlingarna väl till pass.

Sen kom **staketet** upp och **häcken** sattes. Allt väl, men då vände vinden och gick i nordväst. Svinhuset tog över och lukten tog ett fast grepp om sommaridyllen och dess invånare. Rådslag följde och vi kunde tyvärr bara konstatera att han - bonden hr Eriksson och andra jordbrukare - hade varit där ett par hundra år före oss.

Ingenting att göra. Men samtidigt sa vi oss, att det här är ju det **verkliga landet** med dofter från stall och ladugårdar, blommande ängar, nyslaget hö och mognande skördar, färgstarka höstar och gnistrande vintrar.

Vi lärde oss att ta vara på alla årstider och den verkliga njutningen - efter en intensiv arbetsvecka, var att åka ut på fredagskvällen fram på hösten eller vintern och sätta fart på den stora vedspisen i köket och kakelugnen - egentligen rörkaminen - i det stora kombinerade sov- och vardagsrummet på övervåningen. Sen sov vi ovaggade.

Slut på friden

På morgonen - ja, framåt förmiddagen, åtminstone enligt Torsten (f d hr Eriksson) - när vi fick dagens "första snack över grinden", kunde han fråga: *Ni hörde väl att åskan gick rakt*

över i natt? Eller, "jag var ju ute med traktorn redan klockan tre! Och korna råmade ju som galningar!" Sanningsenligt kunde vi svara - nej. Förmodligen hade man kunnat riva huset utan att vi märkt det.

Frukost på sängen blev under den mörka årstiden eller vid otjänlig väderlek en last. Men vi lärde oss snart att den som av någon anledning tvingades gå upp först, drog upp rullgardinerna.

Detta för att slippa höra det där om nyttan av "att stiga upp med tuppen", trots att vederbörande sedan länge varit död.

Dräng och piga

Ja, det var så här det började med den fina kontakten med våra grannar. Många trevliga träffar vid respektive köksbord med eller utan kaffe, och ibland litet festligare övningar, ledde till en känsla av delaktighet i livet på landet. Och den tog sig också praktiskt uttryck - för min del - i ett antal traktortimmar i samband med höskörden. Mera regelbundna och kvalificerade insatser gjordes som "kofösare", där vi numera betraktar oss om legitimerade sådana. Och mycket hände med dessa våra vänner bland kor och tidigare "svinpälsar". Men det är en helt annan historia.

Lantis och sommargäst?

Delaktigheten har också gått vidare till barn och barnbarn med en insyn i lantlivet, som inte är alla förunnat idag. På ett annat sätt är vi också integrerade i bygden. Våra båda döttrar har gift sig i Mörkö kyrka och två av våra barnbarn är döpta där. På sätt och vis är det lättare att bygga upp en tillhörighet i den mindre gripbara skalan.

Den allt mera påtagliga "därvaron" ledde också till diskussioner och förhandlingar om diverse begrepp och beteckningar. Dit hörde det där om *08-or*, men det löste televerket åt oss. Återstod bara beteckningen "*sommar-gäster*". Ni vet dom där som är som måsar etc, etc..... Men den lyckades vi också bli av med, och så småningom accepterades det även av befolkningen på Norräng.

Epilog

Och sedan tillbaka till inledningen och våra drömmar, som - turligt nog - inte gick i uppfyllelse. Jag tror att varken vi eller vår omgivning hade stått ut så värst länge.

Till sist det där med "snacket vid grinden". Det har Torsten och jag utvecklat till en skön konst, där det gäller att ej bli svaret skyldig. Och blir man det, får man komma igen senast nästa veckoslut. Men sen är det kört! Jag vågar nog påstå, att vi båda ser det som en verklig stimulans, som ingen av oss vill vara utan.

Har Du hört den förut?

Vin till soppan

Den gamla damen hade varit på "soppkalas" hos sin väninna. Soppan som intogs var enastående god. Det blev en del över, varför värdinnan erbjöd sin väninna att ta med sig en flaska hem, med den utsökta delikatessen. Gästen tog med sig den överblivna soppan i en urdrucken flaska, inköpt på systemet. Med flaskan väl emballerad för transport på tunnelbanan, begav sig den gamla damen iväg hem.

Som hon satt sig tillrätta, kommer det in en man med "andan i halsen" och slår sig ner mittemot den lilla damen. Hon tycker att han stirrar väl mycket och alltför länge på hennes lilla person.

Rätt vad det är säger han, "**Du hann du!**". Ja säger hon, och tror att han menar att hon hann med tåget. Men så var det inte alls visade det sig, för rätt som det var, när tåget stannade vid Östermalmstorg, rycker han till sig påsen ur den förskräckta damens hand, och rusar ut. Tåget far iväg. Där satt damen utan sin kötsoppa, och den törstige blev med soppa istället för det han trodde att det var. Emballaget var som ni kan tänka er, systembolagets plastpåse. Att se denne törstige mans min, när han upptäcker flaskans innehåll, måste vara obetalbart.

En sann upplevelse från Tunnelbanan i Stockholm. GF

1899 - 1900

Ur "Barndomsminnen från Mörkö på 1890-talet"

av teol. dr Fredrik Dahlbom

Platsen var Mörkö Prästgård:

"Ett minnesvärt ögonblick var tolvslaget nyårsnatten 1899-1900. Fantasilösa viktigpetterar hade skrivit i tidningarna, att sekelskiftet skulle inträffa först ett år senare, eftersom vår tideräkning börjar med år 1, inte år 0. Men som väl var, föll man inte i farstun för denna visdom. Frågan om den rätta tidpunkten var ju inte ett aritmetiskt spörsmål, utan ett känslöbetonat. Då säger det sig självt, att det nya hundralet var det avgörande.

Föräldrarna och jag gick ut och ställde oss på den lilla terrassen norr om byggningen. Det var en stilla, stjärnklar vinternatt. Inte ett ljud förspordes. Det var som om naturen höll andan i förbidan på de nya seklets inträde. Så hördes svagt, knappast förmimbart sjungande ljud över skogen i öster. Det var klockorna i Sorunda. Dem hörde man eljest aldrig. Avståndet var för stort. Endast i den nattliga tystnaden nådde ljudet fram. Om något ögonblick föll klockorna i Hölö in. Till sist började våra egna klockor ringa, de på Mörkö. När den sista skälvande klocktonen förklingat, sade far":

"Vad skall det nya seklet föra med sig åt vår värld?"

"Ingen kunde ana, att det skulle komma med krig och blodig klädnad, och att det materiella uppsvinget, som man trodde på, skulle gå hand i hand med ett barbari utan like."

År 0 eller 1?

Man skrev i tidningarna att sekelskiftet skulle inträffa först ett år senare, eftersom tideräkningen börjar med år 1, inte med 0.

Men det stannade vid dessa visdomsord.

1899 blev 1900 och inget annat.

1999 - 2000

Minnesanteckningar från Mörkö

(Gunilla Follin)

En tillbakablick och summering från förra "hundraändringen", till denna nya händelse, då vi får ett nytt tusende. Vi har inte drabbats av någon överraskning. Vad vi vet från 1899 års fundering, när klockorna tonat bort över nejden, är att "aningarna" om krig i vår värld är mer utbredda över vår jord i detta nu, än vad man i sin vildaste fantasi kunde föreställa sig för 100 år sedan. Det materiella spelar en alltmer betydande roll i våra liv.

Fort, fortare, fortast!

Vem tillverkar de snabbaste, effektivaste vapnen? Vem hinner först till mars, månen och kanske ännu längre? Vem kan tillverka den minsta "jupinallen", fiffigaste videokameran, TV'n, häftigaste bilen med största möjligaste kapacitet? Vem komponerar det mest kompakta data-programmet, (som det tar 10 eller fler, klickningar för att få ut ett enkelt resultat)? Telia fixar långa väntetider i komplexa växelsystem. Vi får väl se vad som döljer sig bakom den magiska siffran 2000. Ett vet jag i alla fall, och det är att detta århundrade får jag/vi aldrig se resultatet av.

Nu är det i alla fall nyår, 1999

det ska firas med "skumpa" i glas som det står 2000 på, tillsammans med goda vänner på Mörkö. Hur det går med datorer, elverk, telefoner, flygplan, båtar m m, det vet vi inte förrän klockan slagit 00.00 den 1 jan år 2000. **Spännande, ruskigt spännande**, när vi väntar in nya tusendet.

Vad hörde vi då vi stod på förstutrappen på Dalbrink vid årsskiftet 1999-2000.???

Det var världskrig! Man sköt med kanoner tycktes det i Trosa, Vagnhärad, Järna och Södertälje. Ett fruktansvärt oväsen nådde våra öron där vi stod på förstutrappen. Uven och ugglan hade tystnat, vi hörde enbart detta smällande, signifikant för vår tidsålder, när krigen och katastroferna avlöser varandra i snart sagt alla världsdelar.

Som föregående 100-skifte:

1999 blev år 2000, trots alla nollor.

X 2000

en resa med SJ 1999
Gunilla Follin

Som jag sagt tidigare i atikeln om millenieskiftet, så ska allt gå fortare och fortare. Men jag kan påstå det motsatta, när det gäller SJ. Kan man tänka sig något så hopplöst som vår tågtrafik i dag. Nej, inte jag i alla fall, och jag är inte ensam om detta påstående.

Tåg eller bil?

Den 17 september, tiden är egentligen ovidkommande, men det var då jag steg på **X2000** för första gången. Riktningen var sydväst ut. Det var väl det som var felet kom jag på senare. Från Södertälje skulle färden gå till Vänersborg klockan 09.15 med "Rosa avgång", d v s till halva ordinarie priset med Reslustkort. I biljettluckan hade jag fått två "stora lakan" som liknade forna tiders hålkort i storlek. Väl på tåget uppenbarade sig konduktören ganska snart och skulle kolla in sina passagerare, att allt var i sin ordning. När han skulle klippa min biljett sa han: "jaha det blir byte i Örebro". Detta visste jag, så jag tackade för upplysningen. Sen tittade jag på biljetten för att se hur många minuter det var för bytet och höll på att baxna av förtret. 50 min till avgången från Örebro. Har jag inte sett Örebro förr så inte hann jag göra det nu heller. Jag åt mig genom pausen! Smörgås i plastförpackning och en draglig kopp kaffe blev min underhållning på denna station. Det var inte många resenärer ute, och det förstår jag, med den hastighet och med de långa uppehåll som tåget gjorde. **Ta bilen nästa gång, var min tanke.** Hur rätt hade jag inte då jag tittade på biljetten vidare västerut.

Byte i Herrljunga

Nästa byte var Herrljunga, denna järnvägsknut som jag som liten var väl bekant med. Här, på 40-50-talen bytte min familj tåg, då vi varje sommar skulle till "vårt paradiset" på landet, utanför Uddevalla. Vår resa var då ett evigt släpande med resväskor, matsäck till fyra personer och leksaker. Nu satt jag här, denna gång alldeles solo, i en tid av brädska. Mobiltelefonerna pinglade både här och där i olika tonarter. Min egen hade jag i gott förvar i handväskan för att tas fram vid verkligt behov, och nu var det snart dags kände jag. Tvånget av att ha en biltelefon var här totalt: det fanns ingen "vanlig" telefon på denna plats!

I väntans tider

Min **förfäran** då jag såg tiden på färdbiljetten, hur lång väntan skulle bli i Herrljunga, var väl befogad. *Se Herrljunga och sedan dö* (av tristess), tänkte jag. En timme och 11 minuter på Herrljunga station. När tåget väl släppt av sina passagerare, lommade jag iväg utan större entusiasm mot stationshuset. Naturligtvis kände jag inte igen mig sedan forna tiders upplevelser, men stationshuset låg där, och bebyggelsen runt omkring likaså. Klockan var "dags för mat", och jag såg fram emot något att äta. Gick runt huset och - jag vet inte vad jag trodde skulle finnas där bakom - men det jag fann var en helt uppgrävd stationsplan, grävskopor och stensättare m fl gatuarbetare hade "ställt till" planen, så det gick inte att överhuvudtaget gå där. Med resväskan på hjul och ryggsäcken på plats, krånglade jag mig, i mitt elände, till slut över till en "korv och grillkiosk". En mycket glad västgötaflicka gjorde i ordning en rejäl portion hamburgare. Jag var den första kunden den dagen, klockan var 13.51. **Lyckan** denna dag var att solen sken och min väntan till tågets avgång 15.01, kunde tillbringas ute på en just då tyst centralplan, som var arbetsplats.

Mot Vänersborg

Så kom då det lilla tåget, bestående av två motorvagnar och jag kunde konstatera att den långa väntetiden var en avkoppling i resandet. Väl framme i Vänersborg kunde jag konstatera att med bilresa från Löten, X2000 med restid och byten samt den sista resan till slutstationen, min systems hem i Vänersborg, hade tagit mig 7 timmar och 20 minuter. Hade jag tagit bussen, vilket inneburit 0 byten, hade resan tagit 6 timmar drygt. Då är det något fel med SJ anser jag. Men det blir väl bättre nu, då man sålt ut rättigheterna till två andra företag som skall driva trafiken.

Biljetter hit och dit år 2000

Man kan inte köpa biljett på SJ annat än till "stambanorna". (Nu beställer man biljett dit man ska, även om man måste vara ute flera månader i förväg för att få en resa till rimligt pris, med Reslustkort). För tvärförbindelser i övrigt skall man köpa biljett på tåget, samt hålla reda på tidtabellerna själv. Det måste ju bli enklare i alla fall??

Hur går det med Reslustkort och andra erbjudanden, som SJ annonserat om?

Nu ska vi köpa biljetter på olika håll, beroende på vart vi ska åka

Det går säkert bättre och enklare dag för dag!!

Då jag som barn hade lärt mig läsa, lärde min mamma mig att tyda "kommunikationstabellen". Det var den enda möjligheten för en resande förr att ta sig fram med tåg från A till B. Den skulle kanske komma till heders igen.

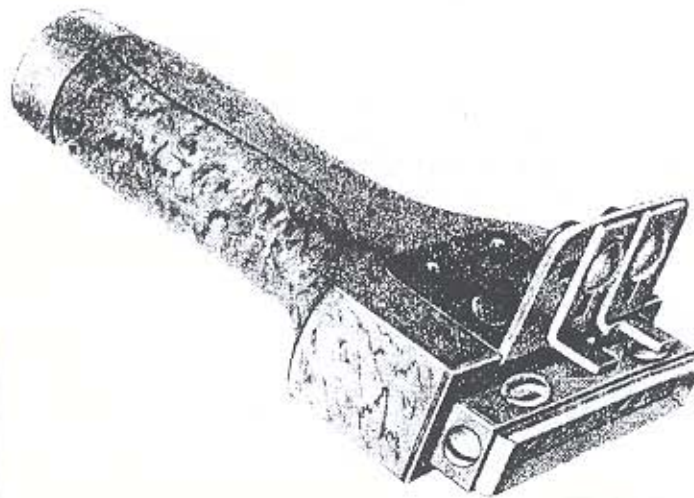
Vid "datorn" i jan 2000, Gunilla F.

Har Du hört den här??

Läkarbesöket

En blivande mamma besöker mödravårdscentralen. Med sig har hon sin lille son, 2 år. Barnmorskan "gör" ultraljud på modern som är i 8-de månaden. Det har varit svårt att komma upp på undersökningsbordet i ryggläge. Dessutom är det varmt både ute och inne, med en viss transpiration och irritation som följd hos den unga modern. Sköterskan söker med ultraljudet över den spända magen, men kan inte fånga in den sprattlande lilla tingesten i mammans mage. Modern blir allt mer irriterad och orolig, och blir allt varmare, mest utvärtes. Till slut stönar hon: "Men det måste väl i alla fall finnas något i min mage?" Den lille sonen som står bredvid och storögt iakttar sköterskans fruktlösa försök, säger då med mild stämma medan han stryker sin irriterade mamma över huvudet: "Va inte lessen mamma, de gåj nart övej"! Det gick över tre veckor senare.

Ytterligare en sann historia , men denna gången från MVC. GF

VAD ÄR DETTA?

Verktyget har upphittats på Hopabacke av nya ägaren Ivar Kraft.

Halvar Carlsson; snickare i tredje generationen; *1901-†1994, har bott på Hopabacke i hela sitt liv.

SVARET PÅ FRÅGAN FÅR DU PÅ ÅRSMÖTET.

GUMSKYRKAN PÅ OAXEN

*En kyrka från svunnen tid
berättad av prosten i Julita, Is. Gustafsson från Mörkö, för S Nyheter
daterad 10.11.1924*

Då jag med mina föräldrar hösten 1861 - för 63 år sedan - kom till Oaxen, stod den s k Gumskyrkan ännu alldeles orörd och oskärad, sådan hon stått från fordomtima, då den väldiga kalkstensklippan höjde sig ur vattnet. Under åren 1862 - 68 har jag som barn oräkneliga gånger setat i detta underbara rum och även plockat av de gullvivor, som växte på dess golv. Det var omkring 1868 som man började förstöra henne med att använda golvet som upplagsplats för stenkol, och sedan tog sig för att spränga sönder hennes sidoväggar. Som kalkstenen runt omkring var av sämre beskaffenhet, sprängde man sig slutligen fram bakom den väldiga bergklint, i vilken hon var urholkad.

I lä för stormar

Hennes storlek var omkring 10 m i genomskärning och kanske ännu något mer på höjden. På framsidan mot sjön i sydväst var hon helt öppen utan någon egentlig tröskel och låg omkring 3 m över normal vattenhöjd. Endast hård sydlig storm eller vid s k hård uppsjö, stänkte vågorna in på främre delen av golvet. Vid grottans framsida låg en väldig gråsten, som under årtusenden vattnet och isen urholkat. Liggande på en av flatsidorna var han (stenen) så pass hög att man utan hjälpmedel hade svårt att ta sig upp på stenen. Väl uppe, ett par meter över marken, stod man på "orgelläktaren". Vid västra sidan porlade en källa med friskt vatten, som endast under långvarig sommartorka sinade ut, eller kunde förstöras av uppbrusande havsvatten.

Interiör

Längst fram under det framspringande valvet, låg d s k altaret., som bestod i två ansevärliga kalkstenshällar, omkring 1/2 m tjocka - något bredare och tillsammans c a 3 m långa. Att dessa hällar blivit ditlagda av människohänder var alldeles tydligt. Av vem och när, hörde jag aldrig berättas. Runt väggarna fanns 4 - 5 sittstenar på vardera sidan. På samma sida som källan var det en spricka i bergväggen, som ledde upp till en mindre urholkning, den s k predikstolen. Invid växte en liten enbuske som vi kallade ljusstaken. Jag lekte att den var timglaset, för ett sådant hade dom i Mörkö kyrka.

Ormar på ön

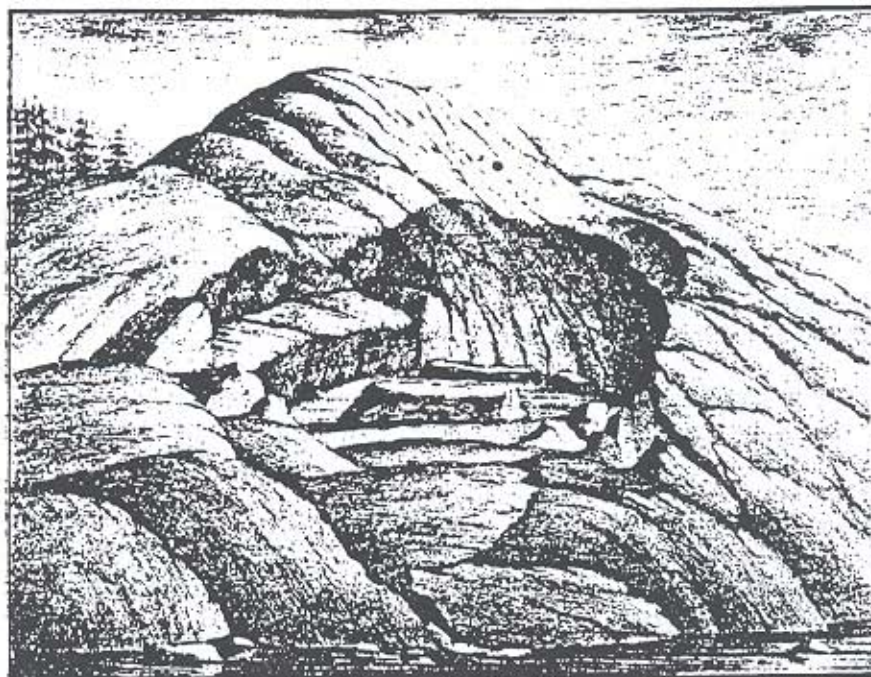
Jag vågade mig inte så ofta dit upp, ty dels var vägen i bergsspringan rätt besvärlig, dels måste man ha ögonen med sig för de många ormarnas skull. Ormarna på Oaxen hade ett kärt tillhåll i grottor och klippremnor. Folk påstod sig ha sett ormar framme vid den ovan nämnda källan, antagligen för att släcka sin törst. Det är nog härifrån legenden kommit att Gumskyrkan bevakades av en orm.

Gumse är också ett får

Oaxen var sedan långliga tider en betesholme till Tuna by, som på 1860-talet förvandlades till en arrendegård. På ön betade får och nötkreatur som tog sin tillflykt till grottan och sökte lä, samt släckte törsten. Men att kyrkan fått sitt namn p g a fårens vistelse där emellanåt, är knappast troligt. Det fanns vatten, och i rikligare mängd, norrut i en dalgång som man kallade Kroken, där det f ö även var skogigt och lä för djuren.

Bönetimme

Ännu i mitten av 1860-talet, då ett större byggnadsarbete utfördes på Oaxen, brukade byggmästaren som ledde arbetet, han hette Hallström, samla folket om söndagarna till gudstjänst i Gumskyrkan.

Gumskyrkan.

Bilden kopierad från nedan omnämnda bok "Mörkö Socken" av C U Ekström.

Gumskyrkan, (se även Gumskulla).

Dessa båda namn härleda tvivelsutan från det gamla och icke så ovanliga namnet Gumme. Vem Gumme var, är inte gott att säga, men möjligen var han en av de första som predikade kristendomen på Mörkö?

Slutet på en era

Ännu ej fullvuxen var jag med om att Gumskyrkan en stormig höst fylldes med stenkol, som den vråkande sjön höll på att skölja med sig. "Ljusstaken och timglaset" på predikstolen trampades ned. Då förstod jag icke hur illa man handlade. Det fanns mer än nog av sten, och stenen var såsom förut påpekats, av mindre god kvalitet. En del av denna sten utskeppades till Danzig i Tyskland. Jag minns så väl dessa tyska skonare, som hämtade Gumskyrkans kalksten för att, så långt det gick, brännas till kalk, eller möjligen användas vid någon masugn. Gummes kyrka, Gumskyrkan är nu ett bleknat minne. Jag har emellertid vågat uttala min mening om detta försvunna naturminnesmärke.

(Kommentar till artikeln, Gunilla F).

Var finns resterna av Gumskyrkan?

Man kan säga att **hålet/platsen** finns kvar. Prosten C U Ekström beskriver i sin bok "Mörkö Socken" på sidan 22, med några rader Gumskyrkan, dess läge och utseende samt namnets uppkomst, ungefär som artikelns författare uppfattat det.

Den tecknade bilden är tagen ur "Mörkö Socken" och det är inga tvivel om att Gustafsson's beskrivning av Gumskyrkan stämmer med teckningens, eller om det är tvärtom.

Tidigare artiklar om Oaxen har varit införda i Årskrönika 1993, 1997, men då har det rört sig om Kalkbruket och ugnarna.

Gunilla Follin

HÖLÖ MÖRKÖ HEMBYGDSFÖRENING

VERKSAMHETSBERÄTTELSE 1999

Styrelsen för Hölö Mörkö Hembygdsförening får härmed avge följande verksamhetsberättelse för 1999, vilket är föreningens 24:e verksamhetsår.

STYRELSE mm

Styrelsen har sedan årsmötet den 25 mars utgjorts av följande personer:

	Ordinarie	Suppleanter
Ordförande	Carl-Eric Jonsson	Vera Gustavsson
Vice Ordf.	Torsten Eriksson	Enar Gustavsson
Sekreterare	Gudrun Andersson	Ivar Kraft
Kassör	Walter Andersson	Hugo Kimsjö
Ledamöter	Alfons Davidsson	Leif-Åke Ohlsson
	Gunilla Follin	Maj Petersson
	Faye Heinonen	Lotta Rydemark
	Ankie Schipper	Barbro Söderström
	Louise Thor	
Revisorer	Lars Eriksson	Tore Andersson
	Bertil Gustafsson	Mait Jacobsson
Valberedning	Orvar Juréus	Lars Eriksson
	Thore Ericsson	Anna-Lisa Drevinger
	Agneta Uddling	Anna-Lisa Eriksson

Styrelsen har under 1999 haft 11 protokollförda möten.

KOMMITTÉER

Redaktionskommitté	Lokaler och redskap	Utställningar	Lotterier
Gunilla Follin	Hugo Kimsjö	Ankie Schipper	Vera Gustavsson
Ankie Schipper	Alfons Davidsson	Louise Thor	Faye Heinonen
Maj Petersson	Torsten Eriksson	Lotta Rydemark	Barbro Söderström
Barbro Söderström	Ivar Kraft		
Värdinna	Studieledare	Presskontakt	Dokumentation
Maj Petersson	Enar Gustavsson	Gudrun Andersson	Gunilla Follin
			Maj Petersson

MEDLEMMAR

Föreningen hade vid årsskiftet 639 medlemmar fördelade på 348 familjer. Årsavgiften har varit 75 kronor för enskild medlem och 100 kronor för familj.

AKTIVITETER

Årsmötet hölls i Kyrkskolan den 25 mars med ca 90 av föreningens medlemmar närvarande. Efter årsmötesförhandlingarna kåserade Olle Eriksson om gammal gårdsbebyggelse. Deltagarna kunde dessutom bese nya skärmställningar.

Vårvandringen den 24 april, som gick till Galgbacken, samlade 15 deltagare.

Gökottan den 13 maj, Kristi Himmelfärdsdag, hade vi vid Lämbonäs med 15 deltagare.

Tullgarnsdagen, som vi arrangerar tillsammans med Slottsförvaltningen, gick i år av stapeln den 13 juni med en publik på ett par tusen personer. Ett flertal körer, trubadurer och spelmän, Hemvärnets musikkår, Idla-flickorna och dressyrridning röntes som vanligt stor uppskattning. Sponsorsbidrag, våra lotterier och parkeringsintäkterna, samt det faktum att alla artister uppträdde gratis, gjorde att evenemanget gick med vinst.

Hemvändardagen den 6 september samlade ett 100-tal besökare, som efter högmässan traditionsenligt tågade från kyrkan till hembygdsgården med Södertälje Spelmanslag i spetsen. I det vackra sensommarvädret drack vi kaffe, besåg våra utställningar samt köpte lotter i skördelotteriet.

Höstvandringen den 9 oktober lockade ett 10-tal medlemmar plus 2 hundar till en konditionskrävande vandring längs Sörmlandsleden. Gustaf Friberg och Bengt Stenberg berättade om rösen och gravar uppe på höjder med strålande utsikt.

Öppet Hus den 11 november samlade ett 50-tal besökare. Vår medlem Mikael Ahlund, intendent vid Nationalmuseum, berättade mycket intressant om att resa i Sörmland på 1700-talet och visade vackra färgbilder.

Vid **Hölös** liksom vid **Hörningsholms Julmarknad** i december sålde vi havrekärvar, tallriksunderlägg och skrifter. Dessutom har vi haft den obligatoriska **ljusstöpningen**.

SKRIFTER

Årskrönika 1998 sändes ut till alla medlemmar tillsammans med kallelsen till årsmötet. Böckerna **HÖLÖ SOCKEN** av Johan Erik Petri och **MÖRKÖ SOCKEN** av Carl Ulrik Ekström har nytryckts och finns till försäljning. Skriften **PÅLSUNDET** "sundet som skiljer Mörkö från övriga Sverige", 57 sidor, blev resultatet från en flitig studiecirkel 1997 - 1999. En sammanställning av gamla mynt, mått och vikter har vi låtit plasta in och dessa säljs som mycket uppskattade tallriksunderlägg. Dessutom har vi låtit nytrycka ett flertal av tidigare års skrifter, som är särskilt efterfrågade försäljningsobjekt.

UTSTÄLLNINGAR

Under året har främst genom ett fackmannamässigt arbete av vår OTA-medarbetare Sven-Eric Watz följande permanenta utställningar färdigställts i Kyrkskolan: Hejstasnickarna, Båtsmän och Ryttare i Hölö, Syrentorparna, Kyrkskolan och Hölö- Mörködräkterna.

På Hölö bibliotek har vi en skärmställning som presenterar en del av föreningens arbete.

SKOLPROJEKTET

Vi har träffat rektor och ett flertal lärare från Hölöskolan, som med stort intresse tagit del av våra skrifter och utställningar. Detta har lett till att vi under våren 2000 kommer att ta fram särskilda upplagor av vissa skrifter för att användas och behållas av ca 200 av skolans elever i ämnet hembygds-kunskap. Detta projekt vill vi gärna se som en del av vår motprestation till det aktivitetsbidrag vi får från kommunen.

BESÖKANDE

Den 26 maj hade vi besök av ett 15-tal medlemmar från Turinge -Taxinge Hembygdsförening och den 29 maj av ett buss-sällskap från Södertälje Kulturhistoriska Förening. Vid båda tillfällena väckte våra lokaler, utställningar och kanske framför allt vår bokskatt stor entusiasm.

27 barn plus lärare från Örjanskolan har också besökt oss och vi har liksom tidigare år ställt upp vid Hölöskolans besök på Tullgarn, 44 elever.

Vid studiecirkelns höst avslutning, som hade besök av Göran Gelotte, Jan Ramstedt och tre marinarkeologer, fick Pål-sundsskriften mycket beröm.

I december hade Hölö kommun-delsstyrelse med personal, sammanlagt 35 personer, årsavslutning med julbord i våra lokaler. För många av gästerna var det deras första besök på hembygds-gården och Carl Erik Jonsson fick ett utmärkt tillfälle att presentera delar av föreningens verksamhet.

UTBILDNING

Gunilla Follin och Lennart Johansson har hos Nyköpings Hantverkscentrum gått en kurs i bokbinderi, där de också fått lära sig att göra kassetter, som vi bl a kan använda till förvaring av vår bokskatt.

Ankie Schipper har dels gått en kurs i konsten att göra bindmössor, dels deltagit i en konferens om folkdräkter.

Höstens studiecirkel har haft 13 deltagare med Gustaf Friberg som ledare. Den har gett oss ett visst bidrag från Vuxenskolan.

KYRKSKOLAN

Tack vare att vi haft möjlighet att disponera skicklig OTA-anställd personal har renoveringen av Kyrkskolan fortgått under hela året. Bl a har Blå rummet med förrum målats, gamla dörrar har reparerats och alla fönster har målats in- och utvändigt. Uppfräschning av två toaletter har påbörjats. Mer om detta finns att läsa under årskrönikans rubrik "Ordföranden har ordet".

EKONOMI

På intäktsidan glädjer vi oss mycket över det Kulturstipendium på 15 000 kronor som vi erhållit från Längmanska Kulturfonden. Stipendiet skall användas för att ta hand om de värdefulla antika böcker vi fått överta från kyrkan.

De skrifter som vi producerat under året har inneburit en försäljningsintäkt på närmare 20 000 kronor.

Bland utgifterna är tryckkostnader på närmare 30 000 kronor största posten. En stor del av det som tryckts är fortfarande osålt men har inte tagits upp som tillgång i bokslutet. Större delen av utgiften på 10 000 kronor för dokumentation består av inköp från Riksarkivet av kopior av sockenstämmoprotokoll samt microfiche från gamla kyrkböcker.

I övrigt hänvisar vi till bifogade resultat- och balansräkning, som visar ett överskott för året på 15 461 kronor och ett eget kapital på 68 959 kronor.

TACK

Styrelsen vill rikta ett stort tack till alla som under året på olika sätt bidragit till att göra 1999 till ännu ett framgångsrikt år för föreningen. Tacket riktar sig till ett flertal sponsorer, till enskilda som gett oss gåvor i form av pengar, värdefulla föremål, fotografier mm, till våra anställda samt till kommunen som visat sin uppskattning av det arbete vi lägger ned för kulturens bevarande.

Hölo Mörkö i januari 2000

Carl Erik Jonsson

Gudrun Andersson

Walter Andersson

Alfons Davidsson

Torsten Eriksson

Gunilla Follin

Faye Heinson

Ankie Schipper

Louise Thor

HÖLÖ MÖRKÖ HEMBYGDSFÖRENING

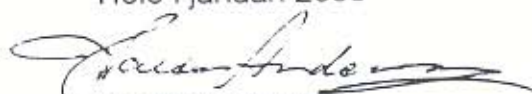
RESULTATRÄKNING 1999

INKOMSTER	Kronor	Förra året	
Bidrag och gåvor	29 265	29 715	
Medlemsavgifter	28 795	28 010	
Sålda skrifter	19 410	4 328	
Kulturstipendium	15 000	-	
Gärsgård, sålt mtrl.	5 500	-	
Medlemsaktiviteter	5 479	-3 406	
Ränta	599	704	59 351
	<u>104 048</u>		
UTGIFTER			
Tryckkostnader	29 193	1 538	
Dokumentation	10 090	3 355	
Inventarier och reparationer	6 563	17 740	
Reseersättning	6 300	5 200	
Årskrönika	6 170	5 688	
Förbundsavgifter	5 712	5 705	
Porto	4 505	4 240	
Telefon	4 370	5 184	
Utbildning	3 725	670	
Utställningsmaterial	3 394	-	
Administration	2 934	4 137	
Representation	1 714	338	
Möten	1 296	699	
Uppvaktningar	1 175	740	
Kostnadsersättning	1 000	1 000	
Försäkringar	446	-	56 234
ÅRETS ÖVERSKOTT	<u>15 461</u>	<u>3 117</u>	

BALANSRÄKNING DEN 31 DECEMBER 1999

TILLGÅNGAR		
Postgiro	87 561	54 887
Kassa	6 069	851
SUMMA	<u>93 630</u>	<u>55 738</u>
SKULDER OCH EGET KAPITAL		
Skuld	24 671	2 240
Ingående kapital	53 498	50 381
Årets överskott	15 461	3 117
SUMMA	<u>93 630</u>	<u>55 738</u>

Hölo i januari 2000

Walter Andersson

Revisionsberättelse

Undertecknade som valts till revisorer i Hölö Mörkö Hembygdsförening får härmed avge följande berättelse över föreningens förvaltning under tiden 1/1 -31/12 1999.

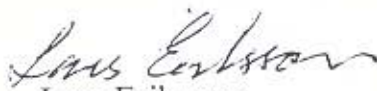
För fullgörande av vårt uppdrag har vi gått igenom föreningens kassabok, granskat inbetalningar och utbetalningar, kontrollerat föreningens postgiro samt tagit del av protokoll.

Efter årets överskott på kronor 15 461 uppgår föreningens behållna förmögenhet till kronor 68 959.

Den av oss företagna revisionen har inte givit anledning till anmärkning, varför vi tillstyrker att styrelsen beviljas full ansvarsfrihet.

Hölö den 9 februari 2000

Bertil Gustafsson
Revisor

Lars Eriksson
Revisor

I SOMMAR FYLLER HEMBYGDSFÖRENINGEN 25 ÅR!

Fredag den 18 augusti arrangeras en glad kväll för att fira vårt jubileum!

Festen äger rum i Tullgarns orangeri.
Begränsat antal platser; 70 personer.
Anmäl dig snarast!
Anmälan är bindande.

Låt oss här nedan få en tidstrogen bild från orangeriets storhetstid via Octavia Carlén, beskriven från 1871. Den goda Octavia har följande att berätta:

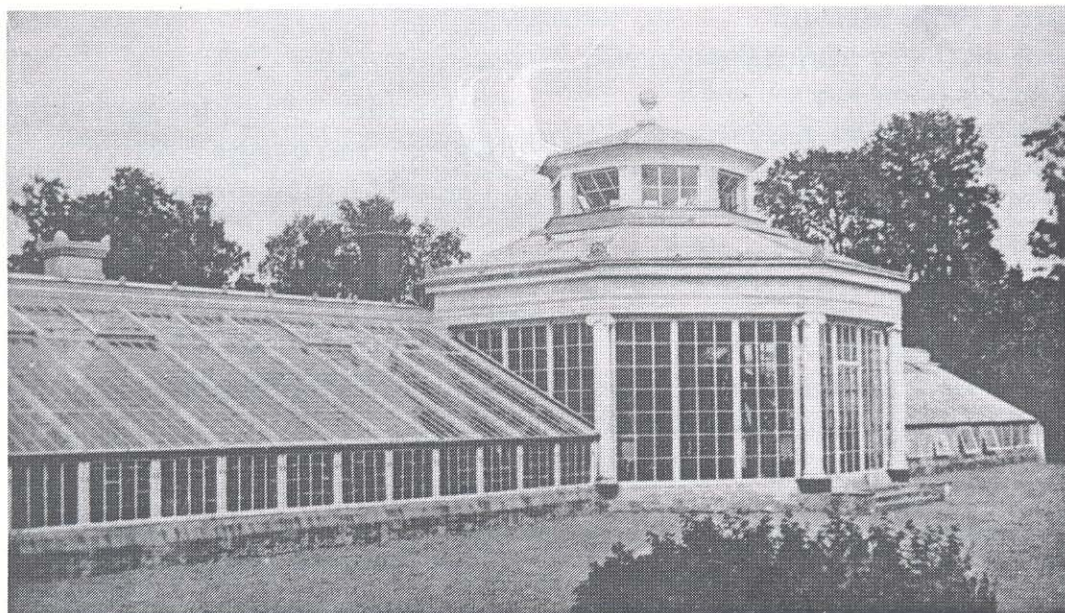
"Orangeriet är särdeles ståtligt och utan tvivel till byggnaden det dyrbaraste växthus som finns i Sverige. Det består av en rotunda, vilande på 16 marmorpelare. Fyra av dem är runda och av vit marmor. Dessa är gjorda av Byström och inköpta av Konung Carl Johan som länge förvarade dem i den gamla så kallade "arsenalsbyggnaden" vid Carl XIII:s torg. Av de övriga pelarna är fyra bruna och kantiga och åtta är runda och brunspräckliga.

Meny

Rostbiff och potatissallad
Färsrökt lax
Pastasallad - Grönsallad
Läsk - lättöl - vatten
Smör och bröd

Bricost och kex
Jordgubbar och vispgrädd
Kaffe
Pris: 185:-/person

Om dessa pelare berättas att fartyget, varpå de fördes över Tiberfloden, förolyckades, varvid den dyrbara lasten sjönk i djupet. Pelarna blev likväl sedemera upptagna och tillika med de fyra förstnämnda av Konung Oscar skänkta till Tullgarns orangeribyggnad. De fyra vita byströmska pelarna kostar 6.000 riksdaler vardera och hela byggnaden är värderad till 80.000 riksdaler år 1871."

En lämplig lokal för Hembygdsföreningens jubileumsfest!

Program och fler detaljer kommer senare! Välkomna!
Styrelsen

Skrifter till försäljning i Hölö Mörkö Hembygdsförening

Mörköbygdens Hembygdsdräkt

Dokumenterad från 1828
28 sidor
Pris: 30:-

Hölöbygdens Hembygdsdräkt

Invigd 1982
28 sidor
Pris: 30:-

Hölö Kyrkskola 100 år

En sockenscolas historia 1879-1979
2:a utgåvan. Omarbetad 1996
24 sidor
Pris: 30:-

HölöPasset

Åby Hälsobrunn och Hölöslaget
Från 1700-talet
2:a utgåvan. Omarbetad 1997
14 sidor
Pris: 30:-

Tullgarn i Hölö historia

En historia som börjar runt 1200-talet.
Kungens residens som idag står under
Slottsförvaltningens och Fastighets-
verkets beskydd.
2:a utgåvan 1996
20 sidor
Pris: 30:-

Årskrönika ISSN 1101-7228

Utgives varje år.
Innehåller berättelser och uppgifter från och
om bygden.
Från 1980 och framåt.
(ej alla årgångar)
Pris: 30:-

Hölö Socken

En tidsberättelse av
prosten J. E. Petri från 1828
Nytryck 1999
95 sidor
Pris: 150:-

Mörkö Socken

En tidsberättelse av
prosten C. U. Ekström från 1828
Nytryck 1999
115 sidor
Pris: 150:-

Tegeltillverkning inom Hölö Mörkö

under 1600 - 1800 talen
Utgiven av HBF studiegrupp 1996
16 sidor
Pris 30:-

Båtsmän och Ryttare i Hölö och Mörkö socknar

Utarbetad av HBF och utgiven 1999
29 sidor
Pris: 30:-

Pålsundet - "sundet som skiljer Mörkö från övriga Sverige"

Utarbetad av HBF studiegrupp 1999
57 sidor
Pris: 50:-

Hölöprosten Scharff

och rysshärjningarna 1719
av Ivar Högström
40 sidor
Pris: 30:-

"Gamla mått, mynt och vikter"

Tallriksunderlägg med intressant tema.
Inplastade. Strl. 210 x 300 mm.
Pris: 30:-/st 100:-/4 st.

Tullgarnsdagen 2000

Söndag den 4 juni 11:00 - 16:00

Hembygdens försäljning på Tullgarn 1999

Program för ”Tullgarnsmusik i försommaren”

Körer, trubadurer, sångare, spelmän, musikkår, dressyrridning, barnteater m.m.
Spelplatserna är förlagda till:

Slottet - Stallet - Floran - Gräsmattan - Borggården - ”Tennisbanan”

Program i Slottets matsal: Fri entré
Visning av Slottet denna dag 10:-

Final: kl 16:00 på Borggården med alla medverkande

Försäljning i Hembygdens regi

Värdshuset håller öppet som vanligt, samt servering i Stallet
För den som så vill, tag med matkorg. I parken finns stora ytor för pic-nic

PARKERING 20:-/gäller hela dagen

(intäkten går till Hembygdens förening och Hölö Mörkö Idrottsförening)

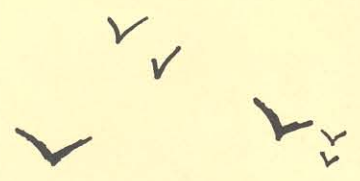
Arrangörer: Hölö Mörkö Hembygdens förening Slottsförvaltningen

Välkomna till en trevlig familjedag på Tullgarn

HÖLÖ MÖRKÖ HEMBYGDSFÖRENING

KYRKSKOLAN - 153 92 HÖLÖ - TEL 08 551 57160

ISSN - 7228

30.00